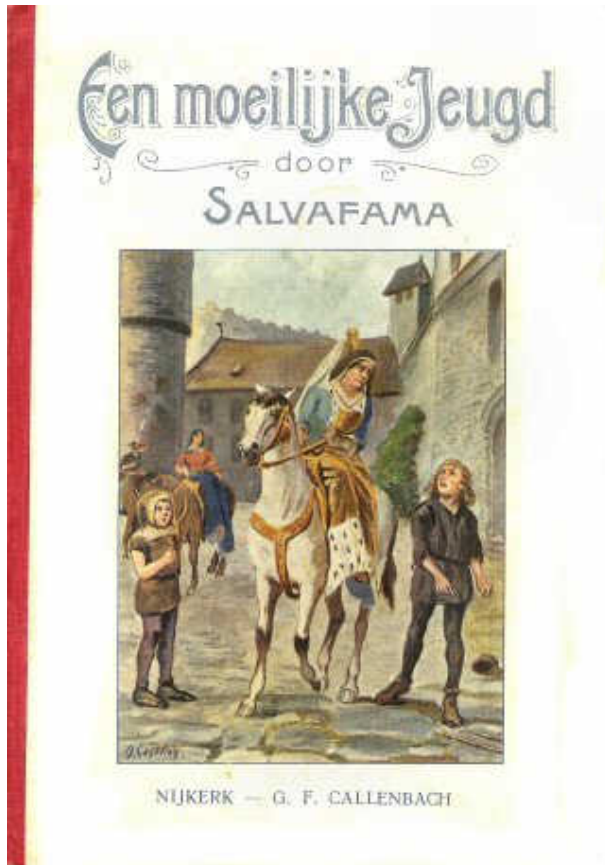

Zondagsschoolboekje

Titel: Een moeilijke jeugd

Auteur: Salvafama

Illustrator: O. Geerling

Uitgever: G.F. Callenbach, Nijkerk

Druk: 1

Jaar van uitgave: 1914

EEN MOEILIJKE JEUGD

DOOR

SALVAFAMA

NIJKERK — G. F. CALLENBACH

1914

I.

EEN LIEF OUDERPAAR.

In de vijftiende eeuw was Polen het grootste en machtigste land van geheel Oostelijk-Europa. Het koninkrijk telde meer dan veertig miljoen inwoners. Na lange worstelingen had het Christendom er vasten voet gekregen onder de bevolking, en spoedig was de beschaving, maar vooral de weelde, onder de aanzienlijken tot hoogen trap gestegen.

Dat was vooral het werk geweest van Wladislaw V Jagello, die door zijn huwelijk met koningin Hedwig koning van Polen werd en de dynastie der Jagellonen stichtte. Zijn geslacht regeerde in Polen tot 1548. Jagello was opgevolgd door zijn zoon Wladislaw VI, die in 1444 op eenentwintig jarigen leeftijd sneuvelde en den troon overliet aan zijn broeder Casimir IV. Deze heeft geregeerd van 1445 tot 1493, en onder zijn bestuur bereikte Polen zijn hoogsten bloei.

Casimir was even strijdlustig als al zijn onderdanen en voorgangers, en lag dan ook gedurig overhoop, vooral met zijn westelijke naburen, de Pruisen en de Deutsche Orde, die een groot deel van Pruisen en Oost-Pommeren bezat. De Deutsche Orde was echter zeer ongelukkig in die oorlogen en raakte gaandeweg het grootste gedeelte van haar grondbezit aan Polen kwijt. Zooals licht te begrijpen valt, was het gevolg daarvan dat de Duitschers erlijken haat tegen de Polen koesterden, en de Polen diepe verachting voor de Duitschers gevoelden.

Ik zeg niets, want ook de boomen kunnen ooren hebben. blz. 27

Dat verhinderde evenwel niet dat koning Casimir IV zijne dochter Sophia ter vrouwe gaf aan hertog Erik van Pommeren. Sophia moet nog zeer jong geweest zijn toen zij trouwde; een jongeluffrouw die in onzen tijd nog naar de kostschool zou gezonden worden. Maar de krachtige en woelige koning had denkelijk minder het geluk van zijn dochter dan wel zijn eigen voordeel op het oog. In elk geval was hertog Erik zoomin tegen zijn lieve vrouw als tegen zijn schoonvader opgewassen; en al kreeg Casimir door dit huwelijk het hertogdom Pommeren niet in zijn macht, hij had er toch ook geen last van en kon door zijn dochter een oog in 't zell houden. Want Sophia, zoo jong als ze was, toonde overvloedig dat zij geen katje was om zonder handschoenen aan te pakken; ze had een aardje naar haar vaartje, zooals wij uit de volgende geschiedenis meer dan genoeg zien zullen.

Het ging in de Middeleeuwen dikwijls heel wonderlijk toe bij het huwelijk tusschen vorsten en vorstinnen. Niet zelden hadden de bruidegom en de bruid — die de zaak toch naar men zeggen zou ook wel een beetje aanging — er gewoonweg niets in te zeggen. De oudelui knapten dat zaakje samen op en de jongelui moesten er zich in schikken. Gewoonlijk zag dan de voornaamste en machtigste van de papa's dat hij langs dien weg op de beste wijze een stuk land van den ander kon machtig worden, terwijl de andere er zich met een zuurzoet gezicht in schikken moest. Want bij dat omruilen van zoon en dochter kwam dikwijls het oude spreekwoord tot z'n recht: „Waar twee ruilen, moet één huilen.“ Hoe de bevolkingen van de landen daarover dachten en of die er wél bij voeren, werd heelemaal niet gevraagd; die zouden wel hooren en ondervinden hoe de zaken liepen.

Somtijds kon men niet eens zeggen dat de beide jongelui samen trouwden, maar werden ze aan elkander getrouwd zonder dat ze er het geringste begrip van hadden. Het kwam voor dat de bruidegom vier en de bruid drie jaar oud was. Na afloop van de plechtigheid nam elk

ouderpaar zijn eigen kindje weer mee naar huis om het op te voeden. Of wel de machtigste van de beide vaders pakte het heele nieuwe echtpaar op en liet man en vrouw als broertje en zusje aan zijn eigen hof opgroeien. In andere gevallen moesten de kinderen op iets later leeftijd samen vrouwen, zonder dat ze elkaar ooit tevoren gezien hadden. Dat zou dan wel wennen! En indien ze later niet aan elkaar wennen konden, dan maakte ieder van de twee het zichzelf wel zoo aangenaam mogelijk, en men leefde voort zoo goed en zoo kwaad als 't gaan wou.

Hoe nu Erik en Sophia aan elkaar waren gekomen, meldt de geschiedenis niet, maar wel weten we dat ze samen een even plezierig leven hadden als een schaap met een wolf hebben zou. Indien nu iemand uit beleefdheid voor de dames denkt: „Och dat lieve schaap! Die arme Sophie!” dan slaat hij den bal glad mis. Want het schaap was in dit geval de man, en hij had tegen mevrouw Sophia Van Pommeren, geboren Jagello, niets in te brengen.

Het hertogelijk hof was gevestigd te Rugenwalde, een aardige stad, in mooie heuvelachtige omgeving, in het oostelijk gedeelte van Pommeren aan de Oostzee gelegen. Rugenwalde is nu nog een bedrijvige plaats met ongeveer 10000 inwoners. Maar toen was de stad veel meer in tel. De hofhouding bracht veel vertier en groot voordeel aan; de regering was er gevestigd; er was handel en beschaving. Zelfs bestond er een inrichting voor onderwijs, die de Latijnsche school genoemd werd.

Het geslacht van hertog Erik stamde eigenlijk uit Wolgast, een klein lief stadje, in westelijk-Pommeren, zuid-oostelijk van Straalsund, aan de Oostzee gelegen. De kust van Pommeren is zooals men weet zeer uitgestrekt en verbaasd verbouwd en diep ingesneden door golven, baaien en inhammen. Dat maakt haar heel mooi maar erg lastig. Zelfs in onze tijd, nu er overal spoorlijnen loopen en de straatwegen in goeden staat verkeerren, heeft men heel wat uren noodig en heel wat om-

wegen te maken om van Rugenwalde naar Wolgast te komen. Maar vier, vijf eeuwen geleden was dat een moeilijke, gevaarlijke reis langs slechte wegen, die 's zomers verscheidene dagen in beslag nam en waar 's winters bijna geen denken aan was. Iemand, die in Wolgast verblijf hield, had dus niet veel kans dikwijls een inwoner van Rugenwalde te ontmoeten.

Welnu: hertogin Sophia maakte het met eindeloos kibbelen, snauwen en slaan zoo bont dat haar lieve man, eindelijk ten einde raad, besloot den boel den boel te laten en met pak en zak naar Wolgast verhuisde.

Hieruit blijkt nu duidelijk dat hertog Erik het schaap was. Wat hij eigenlijk in Wolgast op het kasteel van zijn voorvaderen uitvoerde, is niet precies te zeggen. De regering bleef evenals de hofhouding in Rugenwalde gevestigd; zijn vrouw was best instaat om die voor hem waar te nemen en alles naar haar hand te zetten; al was dat juist niet ten genoegen en ten voordeele van de ongelukkige bevolking, die altijd maar zooveel mogelijk zorgde dat zij de hertogin en haar dienaren uit den weg bleef.

Maar wat in zekeren zin nog erger was: de hertog liet zijn beide zontjes ook in Rugenwalde achter; en waarlijk niet voor hun plezier. Vader liet hen in den steek, en moeder...? Tot haar schande moet ik zeggen: moeder verwaarloosde en mishandelde hen op de ergste wijze.

De beide kinderen van dat waardige echtpaar waren Bogislas, geboren in 1450, en Casimir, anderhalf of twee jaren jonger dan zijn broertje. Bogislas was een sterke, gezonde, schoone knaap, die veel van de wilskracht en ook iets van de eigenzinnigheid van zijne moeder geërfd had, maar overigens gelukkig weinig of niets van haar slechte hoedanigheden bezat. Casimir was een tenger, zwak en afhankelijk kereltje. Zij waren zeer aan elkander gehecht. 't Was Bogislas z'n lust en z'n leven zijn jongere broertje te beschermen en te helpen; en Casimir gevoelde zich bij zijn sterken, dapperen broer veilig en gelukkig en was niet bij hem vandaan te slaan.

Zij moesten zich maar zien te redden. Moeder keek niet naar hen om, anders dan om hen te beknorren, zoo nu en dan eens duchtig af te ranselen, en op andere wijzen — bijvoorbeeld door opsluiten en hongerrijden — te kwellen. En de leden van de hofhouding wilden gaarne op goeden voet met de hertogin blijven en lieten zich dus ook weinig of niets aan de arme jongens gelegen liggen.

Van tijd tot tijd trachtte hertogin Sophia haar man te bewegen om naar Rugenwalde terug te komen, en beloofde hem dan beterschap. Maar de hertog vertrouwde de zaak niet en bleef — laf genoeg — rustig waar hij was. En wanneer dan zoo'n poging door haar aangewend en alweer mislukt was, had zij daarvan niet veel spijt, maar dan groeiden de verachting en de haat tegen haar man, en dan moesten de arme kinderen het des te erger misgelden.

Terwijl vader in Wolgast zat te tobben en te mopperen en de kinderen te Rugenwalde in hun versleten en gescheurde kleederen letterlijk voor schandaal langs de straten liepen, leidde de hertogin een vroolijk en lustig leventje. Zij was een forsche, mooie vrouw, met rijk zwart haar, groote donkere oogen en regelmatige gelaatstreken. Maar haar gelaat werd ontsierd door de uitdrukking van hoogmoed en bitsheid, die er altijd op lag. Zij hield veel van het jachtvermaak en het ging op haar slot levendig toe, want ze had weinig moeite om een kring van adellijke heeren en dames rondom zich te verzamelen, die haar wel geen van allen liethadden, maar toch gaarne in haar gunst deelden. Want — gelijk men denken kan — het was niet alles om bij deze dame in ongenade te vallen!

EEN STRAATGEVECHT.

Het was een heldere, warme Maandag in de maand Juni van het jaar 1463, 's morgens tegen twaalf uur. De „Latijnsche” school te Rugenwalde ging uit. Een troep wilde, dartele jongens duikelde en sprong de groote gang van het deftige huis uit en joeg duwend en vechtende dwars de groote markt over. Maar hoe verward dat groepje er ook uitzag, allen hadden hetzelfde doel. Zij liepen en joelden achter twee jongens aan, die ook uit de school gekomen waren en die zonder overhaasting hun weg vervolgd. Zonder ophouden schreeuwden en zongen de anderen een eigengemaakt lied:

„Herzog' Kasimir und Bosi
Haben kein' Strumpf und keine Hosi
Keine Strumpf' und keine Hosi
Haben Kasimir und Bosi!”

Dat is:

„De hertogen Casimir en Bosi
Hebben geen broeken en geen kousen!
Waar zijn de broeken en de kousen
Van hertogen Casimir en Bosi?”

De beide hertogzonen, nu dertien en elf jaar oud, zagen er dan ook erbarmelijk uit. Zij hadden oude, verkleurde lederkappen op het hoofd; buizen en broeken waren van ruw grijs linnen gemaakt maar vol scheuren, gaten en vlekken; de arme jongens droegen geen kousen; de voeten staken in afgedragen grove schoenen, waar de naakte teenen door de gaten heen keken. Hun moeder

11

liet hen loopen als bedelaarskinderen. 't Was nog mooi dat ze tenminste naar school mochten gaan om iets te leeren.

Casimir begon angstig te worden, maar Bogislas liep met opgeheven hoofd, saamgetrokken wenkbrauwen, dichtgeknepen mond en gebalde vuisten verder.

„Bosi! loop wat harder!” riep Casimir en begon te weenen. „Straks vallen ze ons nog aan!”

„Niet bang wezen, Casimir!” antwoordde Bogislas hard maar niet onvriendelijk en sloeg den linkerarm om den hals van zijn broertje. „Als je harder gaat loopen denken ze dat je bang bent en dan zouden ze je juist kwaad doen! Ze zullen het wel uit hun hart laten! Ze zijn veel te bang voor mij!”

Met deze woorden greep hij Casimirs arm en noodzaakte hem om langzaam te loopen.

„Wil je zien hoe bang die lafbekken zijn?” vroeg hij eenige oogenblikken later. Plotseling stond hij stil, keerde zich om en deed alsof hij op den troep wilde inrennen. Dadelijk stonden al de andere jongens ook als palen; de voorsten drongen zelfs een pas of wat achteruit. Maar ze hielden niet op met schreeuwen en zingen.

Casimir liep nu getroost verder, want hij had gezien dat zijn broer hem goed beschermen kon.

„Nul!” zei Bogislas, „nu maar gauw naar huis, want ik heb ergens honger. Vanmiddag gaan we samen naar het bosch om te spelen, maar eerst moeten we wat te eten hebben.”

Het tumult achter hen hield niet op. Eindelijk hadden de kwajongens elkaar zoo opgewonden, dat een hunner moed genoeg kreeg om een steen op te rapen en naar de beide broeders te werpen. Gelukkig werd geen van beiden getroffen; de steen viel naast Bogislas in 't zand. Maar de dappere aanvalleur kreeg spoedig overvloedig reden om zijn heldendaad te betreuren.

Bogislas keerde zich om en rende woedend op zijn vervolgers in. De troep stooft naar alle kanten uiteen. Maar Bogislas kon zoo snel loopen als de beste. Spoedig haalde hij zijn aanvalleur in, greep hem bij den nek

12

en wierp hem in een ommeziepte tegen den grond.

Hans, die weerloos onderlag en alleen maar een beetje tegenspartelen kon, werd nu bediend van zoo'n hartelijk gemeend pak slaag, dat hem hooren en zien verging. Hij kon evenwel nog wel geluid geven, want hij schreeuwde als een varken, dat geslacht wordt. Men kon het de geheele markt over hooren. Overal gingen deuren en vensters open en kwamen gezichten van mannen en vrouwen tevoorschijn, om te kijken wat er aan de hand was. Een paar mannen haastten zich naar de vechtende jongens en trokken hen met moeite van elkaar af.

Daar stond Hans als een arme zondaar zijn bont en blauw geslagen leden te wrijven en zoo hard mogelijk te hulen. Snikkende schreeuwde hij: „Hij heeft me geslagen! Hertog Bogislas heeft me geslagen!”

„Hij is begonnen!” riep Bogislas met vuurood gelaat daartegen in. „Hij heeft ons uitgescholden en ons met een steen gegooid!”

„Wil jij je wel gauw stilhouden!” zei een van de mannen, de schoenmaker Berend, tot Hans. „Je brengt nog de heele stad op de been! Ik heb heel goed gezien hoe het gegaan is. Je hebt dat pak slaag best verdiend.” Hij gaf den jeugdigen zondaar nog een flinken draai om de ooren en dawde hem weg met de troostvolle belofte: „Nu naar huis! Ik zal je vader wel zeggen wat er gebeurd is.”

De vrienden van Hans hadden de vechtpartij op eerbiedigen afstand aangezien en waren zoo verstandig geweest om beenen te maken toen de mannen zich met de zaak gingen bemoeien.

Toen Hans jammerend en schurkend weggedropen was, zei Berend tot Bogislas: „Foei, hertog Bogislas! Komt dat nu tepas voor den zoon van onzen hertog om zoo op de markt een vechtpartij te houden?”

„Ik behoeft mij en Casimir toch maar niet zoo te laten uitlachen en met steenen gooien!” verdedigde de jonge hertog zich.

„Welnu,” raadden hem een paar andere mannen, „gaat

13

nu maar gauw samen naar huis; anders zal uw moeder mooi boos zijn als ze hoort wat er hier gebeurd is!”

Bogislas raapte zwijgend en met norsch gelaat zijn ledereen kap van den grond op, die hem onder de worsteling van 't hoofd gevallen was, en ging naar zijn broeder die hem bij het raadhuis stond te wachten. Daarna liepen zij hand aan hand de Langestraat in, den weg naar het kasteel op.

De mannen bleven nog even bij elkaar staan om de beide jongens na te zien.

„Het is toch een schandaal,” begon Berend, „zoo als er met de beide zoons van den hertog gehandeld wordt. Niemand bemoeit zich met hen! De kleeren hangen hun in flarden langs 't lijf! Zoo'n moeder als de hertogin...”

„Dat is een duivelin van een wijf!” viel de schrijnwerker Claus hem in de rede. „Ze laat haar eigen kinderen...”

„Stil! Stil!” kwam de kleermaker Jurgen tusschenbeiden. „Voorzichtig, vrienden! Als verkeerde ooren jullie hoorden, dan zou je dat leelijk bekomen!”

„Wat dan?” vroeg Claus en keek angstig om zich heen.

„Neen,” zei de vleeschhouwer Harmen, „tegen ons mag je het wel zeggen; maar pas toch op je woorden, want al heeft ze geen enkelen vriend in de stad, daarom heeft ze er toch verlikkers genoeg; en als ze zich wreken wil dan weet je niet waar ze toe instaat is.”

„Maar wat mag haar toch bewegen om haar eigen kinderen zoo te behandelen?” vroeg Berend.

„Daardoor wil ze den hertog dwingen om weer bij haar terug te komen,” onderrichtte Jurgen zijn vrienden. „Ze heeft al een paar keer pogingen gedaan om hem terug te krijgen, maar hij bedankt er voor.”

„Hij is blij dat hij haar kwijt is,” hernam Harmen. „Met zoo'n vrouw is het ook voor den zachtmoedigsten man geen leven! Zij heeft pas de vorige week nog met eigen handen die arme Liesbeth halfdood geslagen, alleen omdat die een glazen roemer gebroken had.”

„Nu,” zei Claus wijsgeerig: „zij zal ook haar trekken wel thuis krijgen! Alleen is 't maar jammer voor die arme

14

kinderen en voor ons allemaal, dat de hertog aan 't andere eind van het land blijft zitten en denklijk niet eens goed weet hoe het hier toe gaat. Maar ik ga naar binnen hoor; het is meer dan tijd om te eten.”

„Ja,” riep Berend; „naar huis, mannen! Anders krijgen wij het nog met onze vrouwen aan den stok.”

III.

MOEDER EN ZOON.

Rugenwalde was, evenals alle steden in de Middeleeuwen, door een sterken muur omringd. Aan de westzijde van de stad werd die muur bespoeld door de kleine, vriendelijke rivier de Wipper, die zich op dat punt in twee armen splitste en daardoor een aardig eilandje vormde. Op dat eilandje was het hertogelijk slot gebouwd. Een poort in den stadsmuur gaf toegang tot een ophaalbrug, die over de Wipper op het hertogelijk eiland leidde. Dat eiland was ook geheel ommuurd, zoodat men uit de stad komende, na de ophaalbrug overgegaan te zijn, onmiddellijk weer voor een poort in een muur stond. Aan de tegenovergestelde zijde van het eiland was ook een poort in den muur en een ophaalbrug, die toegang verleende tot het platteland. Andere ingangen had het slot niet. De ophaalbruggen sloegen natuurlijk beide naar binnen open. Het slot was dus zoowel door ligging als door bouw een zeer sterke vesting. Het kon geheel van de stad afgescheiden worden. Een vijand, die de stad overweldigd had, zou nog tegen het slot het hoofd stooten. En een vijand, die het slot mocht ingenomen hebben, zou daarna zich nog meester moeten maken van de stad. Het slot verdedigde de stad en weerkeerde beschermd de stad het slot.

Zoodra men de eerstgenoemde ophaalbrug over en de

15

daar gelegen poort doorgegaan was, stond men op een zeer groote binnenplaats. Aan de linkerzijde lag een versterkt gebouw — op zichzelf een kleine vesting — dat voor kanselarij gebruikt werd; met andere woorden: waar de regering gevestigd was. Rechts had men de molens, de stallen en dergelijke gebouwen. De molens werden gedreven door een kleine beek, die het eiland nagenoeg geheel in tweeën deelde. Daar was weer een muur en een ophaalbrug. Zoo was het slot eigenlijk in twee kleinere kasteelen gesplitst. Ging men de ophaalbrug over de beek over, dan kwam men op het eigenlijke slotplein, een ruime, vierkante, met groote platte steenen geplaveide plaats. Daar lagen links het huis van den kastelein of slothoofdman, met den geweldigsterken wachttorens, en rechts het eigenlijke slot of woonhuis van het hertogelijk gezin; een groot vierkant gebouw, vier verdiepingen hoog, met een hof in het midden en op elken hoek een toren.

Het kasteel had verscheidene prachtige zalen en een menigte mooie kamers. Maar in een der torens aan de binnenzijde was een klein armelijk dakkamertje aangewezen als woon- en slaapvertrek voor de beide zonen van het hertogelijk paar. Zij hadden daar niet meer dan de onmisbaarste meubelen: twee ledikanten, een tafel en twee stoelen op den naakten vloer. En het was hun niet vergund ongeroepen in een van de andere vertrekken te verschijnen, behalve in de dienstbodenkamer bij de keukens, om daar met het personeel van lijfeigenen hun karige maaltijden te gebruiken.

De inwoners van Rugenwalde waren algemeen diep verontwaardigd over de behandeling, die hertogin Sophia haar beide kinderen deed ondergaan, maar durfden dat niet toonen. En onder het dienstponeel was menig een der armen jongens zeer genegen, doch ook in het geheim; want er waren ook genoeg onder hen, die gaarne alle moeite deden om de hertogin gunstig voor zich te stemmen en daartoe geen beter middel kenden dan onvriendelijk

17

„Zwijg, kwajongen!” siste de hertogin en gaf haar zoon met de karwats een flinken striem over de schouders.

Woedend en met fonkelende oogen riep de knaap: „Ik verdraag geen zweepslagen! Ik ben geen lijfeigene, maar een hertogzoon!”

„Zwijg, zeg ik!” gilde nu zijn moeder razend en met vuurrood gelaat. „Wacht, ik zal je leeren!” Zij gaf haar paard de sporen om haar eigen kind onder de hoeven te verpletteren. Casimir had zich teruggetrokken en stond weenend op eenigen afstand. Bogislas greep met krachtige vuist in de teugels en wendde het paard op zijde. Onmiddellijk kreeg hij een tweeden slag met de rijzweep over de schouders. Maar nu was al zijn zelfbeheersching voorbij. Hij sprong omhoog, rukte zijn moeder de karwats uit de hand, brak die in twee stukken en wierp die haar voor de voeten, terwijl hij haar toebulde: „Gij onteert uw eigen vleesch en bloed, door mij als een slaaf met de zweep te slaan!”

Een oogenblik scheen het alsof hij de hand tegen zijn moeder zelve zou opheffen. De lederen kap was hem van het hoofd gevallen; zijn lange blonde haren goldfen hem over de schouders; zijn oogen bliksemde; een diepe groef liep over zijn voorhoofd. Hij was schrikkelijk schoon om aan te zien.

De hertogin was buiten zichzelf van woede en krijtschte: „Weg, bedelaar!” En daarop tot een van de rijknechten: „Maak den hond los en jaag de lummels weg!”

Aarzelend ging de knecht heen om een reusachtigen wolfshond, die met luid gebelaf het tooneel aanzag, van de ketting los te maken. Maar Bogislas voorkwam het schandelijk plan van zijn moeder. Hij ging naar Casimir, greep diens hand en nam hem mee naar de ophaalbrug. Daar bleef hij nog een oogenblik staan, keerde zich om en riep met luider stem: „Moeder, gij hebt ons verstooten! Bij alle heiligen, gij ziet ons hier niet terug!”

De hertogin wilde op hem inrijden, maar werd gelukkig tegengehouden door haar hofmeester heer Heinrich Von

Een moeilijke jeugd

2

16

jegens haar kinderen te zijn en zooveel mogelijk bij hun eigen moeder kwaad van hen te spreken.

De kleine Casimir leed daaronder naar ziel en lichaam. Hij werd schuw en wantrouwend, bangelijk van aard, en zijn gestel werd ondernijnd. Hij verwelkte als een rozenstruik, die in een kelder inplaats van in 't zonlicht geplaatst was. Maar Bogislas was sterk; zijn gemoed werd verbitterd; hij trotseerde alles wat hem tegenstond met norsheid en groote eigenzinnigheid. Alleen voor Casimir was hij de teederheid zelve. En zijn gezond gestel kon wel tegen harde behandeling, zoodat hij juist tegen de verdrukking in groeide. Casimir was doodelijk bang voor zijn moeder; Bogislas voedde geweldigen wrok tegen haar.

Toen de beide broeders het slotplein opkwamen, zagen zij daar een vroolijken stoet van heeren en dames, te paard, geredd om een wandelrit te gaan maken in de mooie omstreken. De jonge, schoone hertogin was het middelpunt van de weeldige groep. Zij was prachtig in zijde en fluweel gekleed, schitterde van diamanten en bereed een melkwitten telganger.

Bogislas en Casimir trachtten ongemerkt langs den muur van het kasteel en zoo naar binnen te sluipen. Maar het was nooit gemakkelijk aan den scherpen blik van de hertogin te ontkomen, en dat gelukte hun ook niet.

Zoodra zij hen zag, riep de hertogin op strengen toon haar zonen toe: „Hier, jongens!”

Schoorvoetend en langzaam kwamen de knapen naderbij. „Vlug wat!” gebood de hertogin. „Wat heb je uitgevoerd, Bogislas? Je kleeren zijn vuil en gescheurd.”

„Het is onze schuld niet dat we niet overeenkomstig onzen rang en stand gekleed zijn!” antwoordde Bogislas onwillig.

„Hooft zoo'n bluffer!” riep de hertogin tot haar gevolg. „Hij wordt reeds even brutaal als zijn beminlijke vader!” Fier hief Bogislas het hoofd op met de woorden: „Ik laat mijn vader niet beleedigen! Ook zelfs door u niet, moeder!”

18

Massow, die bij haar in bijzondere gunst stond en dus meer mocht doen dan een ander. „Genadige Vrouw!” zei deze terwijl hij haar paard terughield; „laat het daarbij blijven! Er zijn hier te veel toeschouwers!”

„Gij hebt gelijk, Heer Von Massow!” antwoordde de hertogin. „Het past eigenlijk niet mij door zulke kwajongens te laten opwinden.” Zij wendde haar paard. „Komt, dames en heeren! wij willen uitrijden! Er is al te veel tijd verloren gegaan!”

Zwijgend volgde de geheele stoet haar naar buiten. Onderwijl liepen haar zonen ontdaan en hongerig terug naar het marktplein, vanwaar zij gekomen waren.

IV.

EEN MOEDIG MAN.

Op het marktplein aangekomen, wisten de arme jongens niet wat ze verder doen moesten of waarheen ze gaan zouden. Wanhopig gingen ze zitten op een der steenen treden van den hoofdingang der Mariakerk. Casimir begon opnieuw heftig te weenen. Bogislas sloeg beide handen om de knieën en zat met gebogen hoofd te peuzelen en te denken, maar ook hij kwam niet verder. Ja, indien hij alleen geweest was, dan zou hij dadelijk op stap gegaan zijn naar Wolgast om bij zijn vader te komen. De reis was wel lang, moeilijk en gevaarlijk, maar daar zag hij voor zich niet tegen op. Doch de kleine Casimir! Die kon zoo'n tocht niet maken en zou onderweg bezwijken. En — wat er ook gebeuren mocht — hij zou zich niet anders dan door geweld van zijn broeder laten scheiden!

Terwijl zij daar zoo zaten, hadden zij oog noch oor voor hetgeen rondom hen geschiedde. Geen van beiden had dus bemerkt dat er iemand naast hen was komen staan.

Bogislas zag verbaasd op toen een hand hem op den schouder gelegd werd en een vriendelijke stem hem vroeg: „Wat scheelt er aan, beste jongens?”

Eerbiedig stonden beiden op, want zij hadden de stem herkend van den rector hunner school, heer Hildebrandt. De rector was een bejaard eerwaardig man, die alom, en zelfs ver buiten Rugenwalde, onbegrensde hoogachting genoot, omdat men wist dat hij als een vader voor zijn leerlingen zorgde. Alle jongens hielden dan ook veel van hem.

Toen Bogislas hem zag, was zijn trots gebroken. Hij barstte in heftig weenen uit, zoodat hij gedurende de eerste vijf minuten geen woord zeggen kon. Daarna verhaalde hij eerlijk en famelijk duidelijk al wat er geschied was.

Hoofdschuddend hoorde de rector hem aan, terwijl hij meermalen in de richting van het slot een blik wierp, die nu juist niet van de vriendelijkste was. Toen Bogislas ophield met spreken, zei de waardige man: „Arme kinderen! Gij zijt de voornaamste van het land en toch de allerarmste! Maar God zal voor u zorgen. Komt nu mee naar mijn huis.”

Gaarne volgden zij hem. Zoodra ze daar waren werden ze goed gevoed en behoorlijk gekleed. Wat er verder gebeurde moest, zou de rector eens kalm doordenken.

Den volgenden morgen was zijn besluit genomen, en werd het dadelijk uitgevoerd. Rector Hildebrandt begaf zich naar het slot en vroeg de hertogin te spreken. Deze was nog in haar eigen vertrek en zat daar bezig met borduurwerk. Zij had weinig lust om den rector te ontmoeten, want ze begreep best waarover die haar kwam spreken. Maar ze kon hem toch moeilijk terugzenden en liet hem daarom binnenkomen.

„Wat brengt u tot mij, heer rector?” vroeg de hertogin op stroeven toon, toen de rector haar eerbiedig gegroet had. Toch was zij beleefd genoeg om haar handwerk ter zijde te leggen.

„Genadige Vrouwe!” zoo begon hij: „het belang van uw kinderen heeft mij genoodzaakt tot u te komen. Daar-

op verhaalde hij in korte woorden hoe hij de beide jongens gevonden had en tot zich genomen.

„Wat ging u de zaak aan?” vroeg de hertogin fier. „Waar bemoeit gij u mee? Kan en mag ik mijn eigen kinderen niet behandelen zooals ik goedvind?”

„Genadige Vrouwe!” hernam de rector; „het belang uwer kinderen gaat mij wel terdege aan; en nog wel in bijzondere mate omdat zij mijne leerlingen zijn. Ik ben verplicht voor het welzijn van mijn leerlingen te waken, ook buiten de enge grenzen van de schooltijden. Een knaap, die van vader en moeder verlaten en verstooten wordt, die geen tehuis heeft en die niet eens behoorlijk gekleed wordt, kan moeilijk op den duur een betere school bezoeken. En daarbij gaat het ieder Christenmenschen aan het hart, als hij zien moet dat onschuldige kinderen de slachtoffers worden van de twisten tusschen hunne ouders. Als getrouwd onderdaan van Uwe Genade en van Zijne Hoogheid onzen hertog, uw gemaal, mag ik niet zwijgen. Welk een indruk maakt dat op de burgers dezer stad, ja op al onze landgenooten, dat uw zoons als bedelaarskinderen rondzwerfen?”

„Gij verliest den verschuldigten eerbied uit het oog,” snauwde de hertogin den moedigen man dreigend toe, terwijl zij woedend op het zware tapijt trapte en stampte. „Ik beveel u te zwijgen!”

„Vergeef mij, Genadige Vrouwe!” ging de rector onverstoorbaar kalm voort, „dat ik vrijmoedig tot u gesproken heb. Ik wilde u niet beleedigen, maar het is mijn heilige plicht u de waarheid voor oogen te houden.”

„De waarheid!” herhaalde de hertogin schamper. „Gij vergeet dat dit de waarheid is, dat mijn zonen, vooral Bogislas, allen eerbied voor hun moeder uit het oog verloren hebben!”

„Genadige Vrouwe!” ging heer Hildebrandt voort, „ik zal het gedrag van Bogislas niet verdedigen. En toch moet ik u herinneren aan het woord van den heiligen apostel Paulus: Gij ouders, verwekt uw kinderen niet tot toorn!”

„Zoo, heer rector!” riep de opgewonden vrouw. „Dus ik heb al de schuld? En van mijn heer gemaal, die mij zoo jammerlijk in den steek laat, zegt ge niets! Is dat rechtvaardig?”

Met deze woorden stond zij op, ging in de breede venster nis staan en keerde den rector den rug toe.

Daar stoorde haar bezoeker zich echter weinig aan. Zeer kalm antwoordde hij: „Genadige Vrouwe! Over uw verhouding tusschen u en uw gemaal, onzen hertog, past het mij niet te oordeelen. Ik ben hier gekomen alleen in het belang van uw zonen. Hun opvoeding is aan u toevertrouwd, en gij zijt daarvan aan God en aan de menschen verantwoording schuldig!”

„Zij zijn kwaadaardige, goddelooze, verharde bengels!” riep de hertogin heftig en keerde zich om. „Zij willen zich niet onder mijn gezag buigen. Laat ze dus maar wegblijven!”

„Genadige Vrouwe!” hield de rector aan; „uw zoons zijn ver van volmaakt, maar kwaadaardig, goddeloos en verhard zijn ze niet. Daarover kan ik als hun leermeester het best oordeelen. En wanneer zij van u moederliefde mogen ontvangen, zullen zij die met kinderlijke dankbaarheid beantwoorden.”

„Kinderlijke dankbaarheid!” riep de harde vrouw en trad met gebalde vuist den rector een paar schreden nader. „Terwijl Bogislas mij zelf durft dreigen!”

„Genadige Vrouwe! Het is onbillijk de omstandigheden niet in aanmerking te nemen, waaronder uw zoon oneerbiedig gesproken heeft. En het zou groot en edel van u zijn, indien ge hem het woord in driit gesproken vergaaf en uw zoons aan het hof liet terugkomen.”

In heiligen tweestrijd ging de hertogin eenige malen het vertrek op en neer. Eindelijk bleef zij voor den rector staan en zei: „Nu goed! Ik zal uw verzoek inwilligen. Maar 't is een ellende zulke kinderen te hebben. Breng ze maar terug!”

Zonder verder eenig woord te spreken, wenkte zij met de hand ten teeken dat de rector moest vertrekken.

De zware taak, die de edele man op zich genomen had, was met dit bezoek slechts ten halve vervuld. Hij had nog heel wat moeite eer Bogislas er toe gebracht was om naar het slot terug te gaan. Die hield eenvoudig vol: „Ik ga er niet meer heen! Onze moeder haat ons. Zij is nooit een moeder voor ons geweest. Wie weet wat ons nog overkomt als wij teruggaan!”

Langer dan twee uren duurde het eer de rector den tegenstand van Bogislas en de vrees van Casimir overwonnen had. Maar eindelijk gelukte het hem toch. Niet weinig hielp daaraan dat zij toch bijna dagelijks bij hem en met hem in aanraking kwamen en er v^n verzekerd konden zijn, dat hij hen zooveel in zijn vermogen was beschermen en helpen zou.

Tegen den avond geleidde hij hen naar het slot. Gedurende enkele minuten zagen zij hunne moeder en .... nu moesten ze afwachten hoe het verder gaan zou!

ARME CASIMIR!

Een tijdlang scheen het werkelijk alsof het stormachtig toneel tusschen de moeder en haar zoon gunstige gevolgen had gehad, zooals een zware donderbui de lucht zuivert. Bogislas en Casimir kregen nieuwe eenvoudige maar goede kleederen, zoodat zij behoorlijk in het openbaar konden verschijnen en hun schoolmakers geen aanleiding meer vonden om hen te beschimpen. Zoo nu en dan wanneer er gasten waren, kregen zij bij de maaltijden in een der groote zalen ook een plaatsje, hetgeen vroeger nooit gebeurd was. Uiterlijk was hun toestand werkelijk verbeterd. Alleen, met hun moeder bleven zij op denzelfden gespannen voet, of liever: op denzelfden verren

afstand. De hertogin zag nooit naar hen om en sprak hun nooit een enkel vriendelijk woord toe. Maar aangezien er aan weerszijden geen liefde bestond, trokken zij zich daar niet veel van aan. Van hun vader hoorden zij nooit iets.

Ongeveer een jaar nadat de beide kinderen aan het hof teruggekeerd waren, deed de hertogin opnieuw een poging bij haar man om hem te bewegen naar Rugenwalde terug te komen. Hertog Erik weigerde ook ditmaal beslist. Daardoor werd de toorn van hertogin Sophia zóó opgewekt dat zij aan al de leden van haar hofhouding ten strengste bevel gaf te zorgen dat haar beide zonen haar ooit meer onder oogen kwamen.

Eenige weken daarna kwam Casimir op zeker avond, kort vóór het naar-bed-gaan, de dienstbodenkamer binnen om eenig voedsel te vragen, want hij had honger. Hij vond in de kamer niemand dan Greta, een kamermeisje, dat veel voor persoonlijke diensten in de nabijheid van de hertogin was en onder haar vertrouwelingen kon gerekend worden. Greta was alles behalve vriendelijk jegens de beide arme jongens gezind. Zoodra zij Casimir zag binnenkomen, vroeg ze op barschen toon: „Wat kom je doen?”

„Ik heb honger,” antwoordde Casimir; „ik wou graag wat eten hebben.”

Greta stond op, ging naar de kast, haalde daar een stuk brood uit en gaf hem dat. „Ziezoo!” zei ze; „nu vooruit! Eet dat maar gauw op en dan naar je kamer en naar bed. Het is meer dan tijd.”

Casimir at het brood met graagte op en ging heen. Spoedig daarna lag hij, evenals Bogislas, in diepe rust.

Na een gezonden slaap werd Bogislas den volgenden morgen tamelijk laat wakker. Hij sprong het bed uit om zich te kleeden en riep „Casimir! Casimir! Word wakker! We moeten naar school!”

Geen antwoord.

„Casimir! word toch wakker en sta op. Het is al laat!”

Nog geen antwoord.

„Wacht luinaard!” riep Bogislas; „ik zal je wel even je bed uithalen!”

Hij ging naar het ledikant en greep Casimir bij den nek om hem eens flink door elkaar te schudden. Casimir was zoo koud als ijs!

Verschrikt liet Bogislas zijn broeder los en keek hem in het gezicht. Mond en oogen stonden wijd open en het geheele gelaat was pijnlijk verwrongen.

Met een vreeslijken schreeuw rende Bogislas de kamer uit en ging aan de trap staan roepen: „Help! Help! Mijn broer Casimir is dood!”

Een knecht, die hem hoorde, ijde naar boven en zei: „Hertog Bogislas, wat maak je een leven! Wat is er aan de hand?”

„Casimir is dood!” herhaalde Bogislas en liep naar de kamer terug.

„Ho, ho!” knorde de knecht; „geen beetje maar! En gisterenavond was hij nog springlevend!”

Ongevoig volgde de knecht Bogislas. Hij sloeg Casimir flink op den schouder; — de jongen bewoog zich niet. Hij tilde Casimirs hand op; — die viel slap weer neer. Hij voelde naar zijn pols; — er sloeg geen pols meer!

„Ja, 't is waar!” riep de knecht nu verschrikt en spoedde zich naar den kastelein.

Deze ging zoo gauw mogelijk met den Jobsode naar de sterfkamer, overtuigde zich van de waarheid van hetgeen de knecht hem verteld had, en begaf zich toen naar de hertogin om haar het ontzettende nieuws mede te deelen.

Kort daarna kwam de hooge vrouw de kamer binnen. Haar gelaatstreken verrieden niet de minste aandoening. Zij ging even in het ledikant kijken en wendde zich toen tot Bogislas, die half-gekleed en weenend op den rand van zijn ledikant zat.

„Hoe komt dat?” vroeg ze, alsof het zijn schuld was.

„Dat weet ik niet; ik heb het nu pas ontdekt.”

„Wat heb jullie dan vannacht uitgevoerd?”

„Niets! wij zijn gezond gaan slapen. En vanmorgen vond ik hem dood!” snikte de arme jongen. Hij weende hartstochtelijk, want zij waren zeer aan elkander gehecht en hij voelde dat hij nu geheel alleen op de wereld stond.

„Houd nu op met huilen;” sprak de hertogin koel en kortaf. „Je broer wordt er toch niet weer levend door. Kleed je behoorlijk aan en kom dan beneden. Ik zal je tot na de begrafenis een andere kamer geven.”

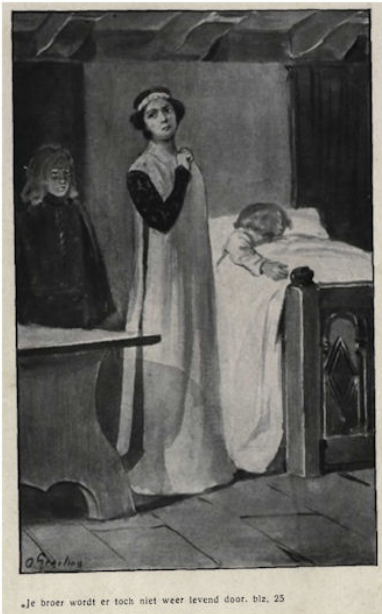
Bogislas gehoorzaamde werktuigelijk. De hertogin gaf den kastelein bevelen om de noodige maatregelen voor de begrafenis te nemen, en verliet de kamer zonder verder een enkelen blik op het lijk van haar zoon te slaan.

Twee dagen later werd Casimir begraven met al de praal, die bij de ter-aarde-bestelling van een vorstenzoon behoorde.

Al dadelijk na zijn dood kroop het gerucht rond dat de hertogin haar jongste zoon had laten vergiften. Niemand sprak het tegen, want ieder hield het in elk geval voor mogelijk, ja waarschijnlijk. Het gerucht bleef hardnekkig leven. Zekerheid dienaangaande is nooit verkregen. Maar wel gebeurde er negen of tien maanden later iets, waardoor de verdenking sterk voedsel kreeg.

DE NAR EN DE HOND.

Natuurlijk was ook Bogislas ter ooren gekomen hetgeen er algemeen omtrent den dood van zijn broeder rondgehuisterd werd. En hij had reden genoeg om het niet voor onmogelijk te houden. De onverschilligheid, die hij voor zijne moeder gevoelde, ging nu over in besliste afschuw. Hij zorgde ook van zijn kant wel dat ze elkaar nooit te zien kregen. Dikwijls zat hij in zijn dakkamertje of liep eenzaam in het bosch rond. Gelukkig bleef rector

„Je broer wordt er toch niet weer levend door.” blz. 25

Hildebrandt hem zeer genegen en zorgde er zooveel mogelijk voor dat zijn hoogbegaafde leerling niet in menschenhaat en wrokken naar ziel en lichaam onderging. Zoo dikwijls hij er tijd voor vinden kon, nam hij den armen jongen mee naar huis, waar deze in den gezelligen kring menig aangenaam uurtje sleet.

Ook op het slot was Bogislas niet geheel en al aan zichzelf overgelaten. Daar had hij een zeer vreemdsoortigen vriend, maar die met hart en ziel aan hem verbonden was en hem van groot nut kon zijn omdat hij veel te weten kon komen, wat voor ieder ander verborgen bleef. Die vriend was de hofnar Heinz, een man van ongeveer vijf en dertig jaar, met een kolossaal hoofd dat begroeid was met ruig rood haar. Bovendien keek hij afschuwelijk scheel, had een bochel van voren en van achteren, lange armen met groote handen en strompelde op een paar spillenbenen. Maar zijn hart zat op de rechte plaats, hij was zeer trouw en had veel vernuft. Ook ontbrak het hem niet aan de noodige vrijmoedigheid. Menigmaal kwam deze wonderlijke vriend den jongen hertog in zijn kamertje gezelschap houden, en dan bracht hij hem dikwijls een lekker hapje en altijd goeden raad en veel levenswijsheid mee.

Op zekeren dag, ongeveer tien maanden na den dood van Casimir, kwam Bogislas hongerig uit school. Maar vooreerst zou het gezin nog niet aan tafel gaan omdat er gasten verwacht werden. Daarom liep hij naar de dienstbodenkamer en vroeg aan Mechtild, de dienstbode, die door de hertogin aangewezen was om zijn kamer in orde te houden, om eten.

„Dat heeft toch zoo'n haast niet, zou ik denken,” snauwde Mechtild.

„Ik wou het graag dadelijk hebben, want ik heb grooten trek,” antwoordde Bogislas.

„Dan moet ik het eerst aan je moeder vragen,” hernam Mechtild. Zij ging heen en kwam na een korte poos terug met een groot stuk brood in de hand.

ik bezig was eenige grappen uit te halen, kwam Mechtild binnen en beklagde zich dat je haar een standje gemaakt had en heel onvriendelijk behandeld.”

„Ja,” viel Bogislas hem in de rede. „Zij had nu den laatsten Zondag mijn kamer niet in orde gemaakt, en daarover onderhield ik haar. Toen gaf ze mij brutaalweg ten antwoord dat als ik wou dat de kamer Zondags ook netjes was, dan mocht ik het zelf in orde maken, want zij stak er voortaan Zondags geen vinger meer naar uit. En toen heb ik haar natuurlijk de waarheid gezegd.”

„Nu goed!” ging Heinz voort; „maar zij klaagde bij je moeder steen en been. En toen zei de hertogin: „Wie verlost me toch van dien kwajongen!” „Genadige Vrouwe!” zei Mechtild toen, „daar is wel een middel voor!” Daarop gingen ze samen in een venstermis zoo zacht staan fluisteren en smoezen, dat ik er geen woord van verstaan kon. Eensklaps keerde uw moeder zich om; ze had heelemaal vergeten dat ik nog in de kamer was. Ze schrok erg, kreeg een hoofd als vuur, liep op mij aan, greep me bij den kraag, gaf me een paar vuistslagen en schopte me de deur uit, terwijl ze riep: „Schoelje, sta je daar te luisteren!” Ik bleef in de buurt nog een heele poos op de loer en het duurde wat lang eer Mechtild de kamer uit kwam. Dus daar denk ik nu het mijne van.”

Schrik en toorn kampten met elkaar in het gemoed van Bogislas. Hij balde de vuisten en trok de wenkbrauwen samen, maar ging spoedig daarna met dof gekreun op den grond zitten. De hofnar legde hem de hand op den schouder. „Moed gehouden, hertog Bogislas!” zei hij met warmte. „Ge loopt hier menigeden in den weg, maar Gods engelen zullen u behoeden, en ik zal ook voor u blijven waken. Ge wordt toch nog eens geregeerd hertog.... En nu vooruit eer ze ons gaan zoeken.... Kijk, komt daar heer Von Massow niet aan?”

Heinz floot een vroolijk deuntje en wandelde met Bogislas den hofmeester tegemoet. Zoodra die hen gewaar werd, riep hij: „Bogislas, ik zoek je overal!”

„Hier mijnheer Nootigenoeg!” zei ze en gaf hem het brood.

Juist toen Bogislas wilde toehappen, kwam onverwacht Heinz de hofnar tevoorschijn en riep: „Bogislas! niet eten! Niet eten! Er zijn wormen in dat brood! Geef het den hond!”

„Wat bleef je, leelijke gek!” zei Mechtild snibbig. „Hoe zouden daar nu wormen in komen? Het brood is pas twee dagen oud.”

„Niet eten! Er zitten wormen in!” bleef de hofnar roepen. Mechtild liep kwaad weg. Bogislas bekeek het brood aan alle kanten en zei eindelijk: „Zeg Heinz, ik geloof dat je nu een loopje met me neemt! Het brood ziet er zoo goed uit als 't maar kan!”

Hij wilde er in bijten, toen eensklaps de nar hem zoo'n harden slag op de hand gaf, dat het brood op den grond viel. De nar haastte zich het op te rapen, en liep zoo gauw mogelijk naar den wolfshond om het hem voor te werpen. Het dier verslond het gretig.

Bogislas hem achterna! „Wat doe je daar, Heinz? Ik heb zoo'n honger!”

„Stil!” fluisterde de nar. „Verklap me niet! Let nu maar eens op wat er met den hond gebeurt!”

Verschrikt staarde Bogislas den nar aan: „Ik begrijp je niet!”

„Stil!” kwam de nar nog eens en keek rond of ook iemand hen bespiedde. Daarna trok hij Bogislas mee naar een afgelegen plekje van den slothof, waar niemand hen zoeken zou, en zei ernstig: „Hertog Bogislas, eet hier in huis niets, waarvan ge geen ander hebt zien eten!”

„Waarom?” vroeg Bogislas. „Wil men mij dan vergiftigen?” „Dat zeg ik niet. Ik zeg niets, want ook de boomen kunnen ooren hebben. Maar beloof mij dat ge niets zult eten, waarvan ge een ander niet hebt zien eten. Luister nu eens naar hetgeen ik nu ga vertellen. Vooreerst is was ik bij uw moeder in de kamer om haar een beetje op te vroolijken, want ze was weer slecht gemutst. Terwijl

„Waarom?” vroeg de knaap. „Weet je ook wat den hond overkomen is? Het arme dier ligt maar voortdurend te janken!”

„Ik heb niets met den hond uitgevoerd,” verzekerde Bogislas.

„Zoo?” hernam de hofmeester en keek hem wantrouwend aan. „Een paar van de knechts hebben je toch een kwartiertje geleden met Heinz bij het hok gezien.”

„O,” zei Heinz, „ik heb den hond een stukje brood gegeven, dat een beetje oudbakken was; maar dat kan hem geen kwaad gedaan hebben.”

„Ben je nu mal, Heinz!” knorde de hofmeester. „De hond krijgt z'n bepaalde voer, en daar hoef jij je niet mee te bemoeien!”

„Kom!” hield Heinz luchthartig vol; „een stukje oud brood zal hem niet van streek brengen.”

„Daar zal wat voor je zwaaien!” ging de hofmeester voort; „als de hond sterft. De hertogin is zeer aan hem gehecht, want ze heeft hem van haar vader gekregen.”

Alle drie liepen verder en gingen naar den hond zien. Het arme dier had blijkbaar hevige pijnen; jankend en stemmend kroop het over den grond. De hofnar gaf Bogislas een veelbetekenenden ribbestoot. De hofmeester liet een schotel met water brengen, dien de hond gretig leegdrank; maar het scheen niet te helpen. Een uurtje later was hij dood.

De hertogin was, na het ontvangen van die tijding, niet te genaken. Toen ze aan tafel zat, was Heinz ook in de zaal om de gasten te vermaken. De hertogin riep hem bij zich en snauwde hem toe: „Waarom heb je mijn trouwen hond vermoord? Nu laat ik jou in het hondenok aan de ketting leggen!”

De hofnar maakte er een grapje van. Hij ging aan haar linkerzij als een hondje opzitten, blaften en met de rechterhand een pootje geven. Toen zei hij onder allerlei grimassen: „Nicht. Indertijd heeft Bitemans ezelin gesproken, en hem goeden raad gegeven. Hoor nu eens; honden kunnen soms ook praten. Zet me niet in het hondenok, maar geef me

liever een beentje om af te kluisen; maar met de karbonade er aan, anders hoeft het niet."

Al de gasten lachten. Ook de hertogin geraakte in beter humeur. Ze wierp den nar een flink stuk vleesch toe, dat hij behendig met de tanden opving. En daarmee was de zaak afgedaan en geraakte van lieverlede in 't vergeetboek.

Maar voor Bogislas was ze alles-behalve afgedaan. Hij had nu het duidelijk bewijs gekregen dat zijn eigen moeder hem naar het leven stond. Het was niet geraden met iemand, wien ook, over de zaak te spreken. Op het slot was hij echter voortaan bijna niet meer, zijn meesten tijd bracht hij in de stad door. Eenige burgers zetten gaarne, in overleg met den rector, hun huizen voor hem open. Alleen wanneer zijn moeder afwezig was, ging hij nu en dan naar het slot om in gezelschap te zijn met Heinz, of ook wel met den hofmeester, die hem genegen was maar dat nooit openlijk durfde toonen.

Zijn moeder zag in 't geheel niet meer naar hem om.

VII.

OP DEN JANKENBERG.

"Jongens! Naar den Jankenbergl!" riep Bogislas, die met vijftig of dertig van zijn kameraden op het Marktplaatsje een soort van vergadering hield.

"Ja, naar den Jankenbergl! — Pommeren en Pruisen spelen! — Naar den Jankenbergl!" riepen verscheidene stemmen door elkaar.

"Bogislas!" riep een van de jongens; "dan ben jij de aanvoerder van de Pommeren!"

"En dan moet Herman de keurvorst van Pruisen zijn!" schreeuwde een ander. "Dan zullen we eens lekker samen vechten!"

die als doel van den tocht gekozen was. De Jankenbergl heeft een platten top van geringe oppervlakte, en valt aan alle zijden tamelijk steil naar beneden. Hij is er dus als 't ware voor gemaakt om bij zulk spel als vesting te dienen.

De geboren hertog van Pommeren moest natuurlijk de "Pommeren" aanvoeren en zijn eigen grondgebied verdedigen. Herman werd den "keurvorst van Pruisen". De verdeling van de overige jongens in twee elkaar vijandelijke legermachten, bracht eenige kwestie teweeg, maar werd toch spoedig tot stand gebracht.

Zoodra de "Pommeren" boven waren, waarop eertijds volgens overeenkomst gewacht werd, begon de aanval, behoorlijk door Herman geleid. Bogislas toonde in de verdediging van zijn vesting merkwaardig krijgsmansbeleid en ongemeene dapperheid. Dadelijk toen de aanvallers den top bereikt hadden, werden zij zoo warm ontvangen, dat ze na een half uur worstelens veel vlugger naar beneden gingen dan ze boven gekomen waren. Bogislas, die ijverig meegevochten had, was onderwijl geen minuut in gebreke gebleven zijn troepen te bevelen en aan te moedigen.

Hijgend stond hij nu temidden zijner dapperen van de overwinning uit te rusten. Een daverende zegkreet klonk door de lucht. Maar Bogislas bleef niet lang werkloos; hij keek eens naar beneden en zag dadelijk dat het opnieuw spannen zou. Herman had den moed nog niet opgegeven. Hij verdeelde zijn spitsbroeders in twee groepen, die elk van tegenovergestelde zijde de vesting zouden bestormen.

"Opgepast, jongens!" riep Bogislas den zijnen toe. "We worden nu van twee kanten aangegrepen!" Dadelijk verdeelde hij de bezetting ook in twee legertjes; koos een ondercommandant en zond de helft zijner manschappen onder diens bevel naar het nieuw-bedreigde punt. Hijzelf bleef met de rest op de oude post. Het legertje dat hem zou aantasten werd door "Herman van Pruisen" in

Alle vrienden waren reeds gewapend. De een had een stok als knuppel; de ander een leeren riem, de derde een oude karwats. Weer anderen waren met piken en boog of met houten spiesen gewapend. Bogislas zag er het meest geducht uit; hij droeg een ouden, gedekten, verrosten helm, die hem tot over de ooren hing. Zijn hoofd was dus voortreffelijk beschut, alleen moest hij zorgdragen dat het niet geheel onder het ijzer begraven werd, want dan zou hij niet meer kunnen zien.

Bogislas was nu een krachtige, gezonde jongen van ruim vijftien jaar, breed in de schouders en zeker wel een half hoofd grooter dan de langste van dien leeftijd. Zijn hooge voorhoofd toonde dat hij veel verstand bezat; zijn geheele gelaat droeg de uitdrukking van groote wijskracht en eigenzinnigheid. Het sprak vanzelf dat de jongens hem tot aanvoerder kozen; dat gebeurde bij zulke gelegenheden altijd zonder iemands tegenspraak, want hij was een geboren heerscher. Hij was zich daarvan dan ook zoo ten volle bewust, dat hij eenvoudig niet zou meegevoerd hebben, indien hij onder de bevelen van een ander had moeten staan. En de zoogenaamde "Pommeren", die hem kozen, wisten wel wat ze deden, want in al dergelijke spiegelgevechten was de groep, die door Bogislas aangevoerd werd, altijd de winnende partij.

Onder luid gejuich en met versnelden pas trokken nu de makkers naar de aangewezen plaats.

Ten noordoosten van Rugenwalde strekt zich een rij tamelijk hooge heuvels uit, vanwaar men een heerlijk uitzicht heeft op de stad en haar schoone omgeving. Nu nog is het een lieflijk gezicht, ofschoon thans het meeste land rondom de stad uit weiden bestaat; maar vier of vijf eeuwen geleden was daar bijna alles hooch, waar tusschen door de Wipper en de Grabow zich slingerden en verscheidene kleine beekjes vroolijk ritselden. Iets verder zag men de duinen en daarachter de heerlijke Oostzee. De hoogste heuveltop is de Kopfburg, en daarnaast ligt, weinig minder hoog, meer stadswaarts, de Jankenbergl,

persoon aangevoerd. Deze droeg een mooie baret, waarop trotsch een groote haneveer prijkte.

Bogislas bestoot naar de ridderlijke gewoonte van dien tijd tot een tweegevecht tusschen de beide aanvoerders. Hij wist wel hoeveel er ahang van de persoonlijke overwinning door het legerhoofd zelf behaald. Zoodra Herman den kruin van den berg bereikt had, kreeg hij een stevigen stoot met de spies van Bogislas, zoodat de harnas met haneveer en al den terugweg naar beneden opzocht. Toornig hief hij zijn knuppel op en gaf daarmee een slag op den helm van Bogislas, waardoor een groote nieuwe denk naast de oude kwam te liggen. Nu wierp Bogislas zijn speer op zij en sloeg beide handen om de lenden van zijn tegenpartij. Maar deze was ook wat mans en liet zich maar niet zoo op den grond leggen.

Al worstelend geraakten zij aan de steile helling van den berg; Herman gleed uit maar liet niet los . . . en een oogenblik later rolden keurvorst en hertog, vast aan elkaar geklemd, als een bal naar beneden om vrij onzacht aan den voet van den berg op een stuk steenrots neer te komen. Eenige oogenblikken lagen beiden daar als verdoofd. Herman had een flinken buil aan het voorhoofd en Bogislas een neusjebloed opgedaan.

Spoedig echter waren beiden weer op de been en stonden als twee kemphanen tegenover elkaar.

"Je bent mijn gevangene!" riep Herman. "Ik heb je naar beneden getrokken!"

"'t Mocht wat!" schreeuwde Bogislas; "ik heb jou naar beneden geduwd en ben er toen mee afgevallen."

"Dat is hetzelfde," hernam Herman; "je bent hier op mijn grondgebied gevallen."

"We zullen zien wie de sterkste is!" antwoordde Bogislas en stortte zich onverhoeds op zijn vijand. Deze had daar niet op gerekend en kwam spoedig onder te liggen. Maar uit alle macht trachtte hij Bogislas de voeten onder 't lijf weg te stooten. Dat zou hem zonder hulp denklijk niet gelukt zijn, doch die kwam opdagen.

De troepen van Herman waren niet gelukkig geweest. Bogislas' mannen hadden den dubbelen aanval zoo glansrijk afgeslagen dat de „Pruisen" andermaal den terugtocht ondernomen hadden. Twee hunner, die het eerst beneden waren, zagen hun aanvoerder in gevaar en sprongen Bogislas op den rug. Deze kon dat vrachje niet houden, maar viel met zijn volle zwaarte op Herman, wiens toestand daardoor niet verbeterde ofschoon hij nu zijn doel bereikt had. Doch Bogislas verloor den moed niet. Hij kneep zijn teenen aanvalier zoo vinnig in de rechterkuil, dat deze met een jammerkreet opzij rolde, en daarna wentelde hij den anderen van zich af. Toen sprong hij op, greep met elk van zijn ijzeren vuisten een van de vijanden en legde hen dwars over elkander heen op Herman. Daar ging hij op den bovenliggende zitten, waardoor Herman het zoo benauwd kreeg dat hij steunde: „Ik geef me over!"

Daarmede was de strijd beslist. De „Pommeren" hadden ontgenzeggelijk de zege behaald. De wederzijdsche vijanden namen door elkaar plaats en begonnen elkaar uit te schelden en verwijtingen te doen. Ze hadden echter allen te veel behoefte aan rust om opnieuw tot handtastelijkheden over te gaan. Geheel naar de regelen der kunst had echter geen der partijen gevochten, zoodat zij elkander niets te verwijten hadden. Het slot was dat de Pruisen met de naar omlaag gedaalde Pommeren naar boven klauterden en vriendelijk ontvangen werden in de vesting, die ze met geweld niet hadden kunnen binnendringen.

Terwijl allen nog druk bezig waren om de verschillende tooneelen en kansen van het gevecht te bespreken en te beoordeelen, riep plotseling een van de jongens: „Hallo! Een buitenkansje!"

„Wat is er dan, Michel?" vroegen verscheidenen.
„Kijk eens hier... den kant van Zizow op!" hernam Michel. „Daar komt Levi Ephraim aan!"

„Wat! — De Jood Ephraim! Heerlijk! — Dat treffen we, jongens! — Daar moeten we een grap mee hebben!" riepen en joelden allen door elkaar.

de weg was slecht en het paard had weinig kracht. De Jood werd echter niet ongeduldig; hij was reeds lang aan de langzaamheid gewend en zou zelf ook niet veel sneller kunnen loopen.

Onderwijl dat spannetje langzaam voortkroop, ging het in den kriegsraad op den Jankenberg levendig toe.

„We moeten Ephraim eens een flinke poets spelen!" sloeg Herman voor.

„We moeten hem overvallen en gevangen nemen!" riep een ander.

„Ja! En dan moet hij zich loskopen!" meende een derde.

„Ja, ja! Hij moet zich loskopen! — Heerlijk! — Vooruit, jongens! Hij moet een aardig sommetje betalen!" schreeuwden verscheidenen tegen elkaar in.

„Halt, dat mag niet!" kwam nu Bogislas tuschenbeiden, die totnogtoe gezwegen had. „Een aardigheid is goed; maar geen straatroof!"

„Kom!" wierp Herman tegen; „daardoor zijn we geen straatrovers!"

„Jawel!" ging Bogislas voort. „Als je van Ephraim losgeld neemt, pleeg je straatroof. Daar doe ik niet aan mee en ik zal het ook niet dulden!" voegde hij er bij op een toon van gezag alsof hij reeds regeerend hertog van Pommeren was. „Maar kijk eens; de eene helft van ons neemt den Jood gevangen en de andere helft verlost hem. Wie doet daaraan mee?"

„Ik! Ik!" riepen allen. „Hoezee! Wat zal die Jood benauwd kijken!"

„Dan neemt Herman hem gevangen," stelde Michel voor, „en Bogislas bevrijdt hem."

Het plan werd nu spoedig verder geregeld, en allen daalden zoo vlug en zoo stil mogelijk den berg af om het uit te voeren.

Vijftien of twintig minuten later sukkelde de oude Jood met zijn spannetje droomerig langs een deel van den weg, dat hof was, in de zalige verwachting van spoedig goede zaken in Rugenwalde te zullen maken. Hij was daar bekend, want hij kwam er dikwijls en had er veel afnemers

Oogenblikkelijk werd kriegsraad belegd onder voorzitterschap van Bogislas, die door allen als de beste plannemaker beschouwd werd.

VIII.

EEN JOOD GEVANGEN!

Ruim twee uren gaans van Rugenwalde ligt het kleine dorp Zizow. Een zware zandweg, die zich gedeeltelijk tusschen dichte bosschen kronkelde, leidde van de eene plaats naar de andere. Op den top van den Jankenberg kon men een goed stuk van dien weg overzien.

Op dien weg had een vreemdsortig span het ongeluk gehad de aandacht van den darten Michel te wekken. Een vrij-groote oude kar, getrokken door een mager afgeleefd paard, bewoog zich langs den weg en scheen blijkbaar met moeite vooruit te komen. Naast het paard liep een lange, magere man, gekleed in een kaftan, — een poolsche jas die bijna tot aan de enkels reikte — zoo oud en afgedragen, dat niemand meer zeggen kon welke kleur de jas jaren geleden had gehad. Op het hoofd droeg de man een hoogen, spits-toeloopenden fel-gelen hoed, die reeds in de verte te onderscheiden was. Daaruit bleek dat hij Jood was. De wet verplichtte, op bedreiging van zware straffen, alle Joden zulke hoeden te dragen, opdat ze dadelijk en altijd herkend zouden worden als leden van het verachte en gehate volk, dat den Heere Jezus vermoord had, want anders liep een Christenmens gevaar onwetend en onwillend beleefd en vriendelijk jegens een Jood te zijn! Een lange grijze baard golfde den man over de borst. Zoo nu en dan zette hij het arme paard tot een beetje meer spoed aan door een licht tikje met de zweep, maar dat hielp weinig of niets; de kar was zwaargeladen,

van de koopwaar van allerlei aard, die hij dan meebracht. Zelfs had hij het gegronde vooruitzicht van bij de hertogin te zullen toegelaten worden, want hij bereisde ook Polen en had haar meermalen veel nieuws uit haar vaderland verteld, ja somtijds groeten en tijdingen van haar ouders mogen overbrengen. Hij was dus aan het hof zoo goed gezien als een Jood in dien tijd maar zijn kon.

Plotseling sloeg hij bijna tegen den grond van ontzetting. Tien of twaalf opgeschoten jongens sprongen van achter het dichte kreupelhout tevoorschijn en omsingelden hem onder het zwaaien van allerlei wapentuig. Een greep het paard bij de teugels en een andere — Herman — kwam voor hem staan, sloeg hem zwaar de hand op den schouder en brulde hem in de ooren: „leelijke Jood! Je geld!"

„o Waih! o waih! As 'k thoch gheen gheld heb, m'n lieve menheerte! As 'k thoch, zoo waar as 'k hier voor je sta, maar een arme, ouwe nhegotieman bin! Een arme man, die den ghanschelijken dag moet rondloopen om 'n kleinigheidje te verdhienen! Lhaat de ouwe Jood met vrede! De zegge over je! Lhaat me ghaan, dan zal je gezond blaiwe!"

„Kom, maak zoo'n spectacel niet!" riep Herman ongeduldig. „Gauw je geld, of..." Hij hief dreigend de hand op. „As 'k gheld heb, mag ik hier (hij wees op zijn borst) voor je ooghen blind worden!" jammerde de Jood.

„Daar ben je al blind!" lachte Michel.

„Vooruit, jongens!" beval Herman. „Neem nu het heele stelletje maar mee naar onze schuilplaats, dan zullen we zelf wel even den Jood en zijn kar doorzoeken!"

Dat was tot geen doove ooren gezegd! Een van de jongens zette het paard aan, een paar anderen grepen Ephraim vast en voort moest hij, tegen wil en dank, den weg op naar de stad.

Maar toen het zoover was, overwon bij hem de ergernis de vrees en op recht oostersche wijze barstte hij los in een stroom van verwenschingen. „Alle plagen van Egypte over je, leelijke straatrovers! De bheeren van den profet Elisa over je! Khrijg de korts! Khrijg een ongeluk!

Gerechte hemel, wat 'n Gojim! Je mag hardstikke..."
 „Halt!" riep plotseling een donderende stem. Uit het dichte struikgewas langs den weg sprong Bogislas tevoorschijn, gevolgd door zijn dapperen. „Halt! wat beduidt dat alles?"

„Help, help!" schreeuwde de Jood. „Straatroovers! Sla ze de hersens in!"

„Laat dien man los!" gebood Bogislas.

„Bemoet je met je eigen zaken!" riep Herman terug.

In een oogwenk waren beide troepjes in een hevig gevecht met elkaar gewikkeld. Maar volgens afspraak duurde het niet lang, Herman en zijn onderhoorigen werden gevangen genomen en gekneveld met touwen, waarvan de gelukkige Ephraïm gaarne zijn bevrijders voorzag.

„Nu alen naar de stad!" gebood Bogislas. „We zullen die schurken afleveren waar ze behooren te zijn. Jood, jou zullen we meteen veilig naar Rugenwalde brengen."

Overgelukkig knield Ephraïm voor zijn redder neer en kustte den zoom van diens kamizool. „De zegen van Abraham, Izak en Jakob over u en de uwen!" riep hij in vervoering. Bogislas richtte hem op; — zwiëgend — daar Ephraïm weende van aandoening, maar in werkelijkheid omdat hij zich op de lippen moest bijten om niet in schaterlachen uit te barsten. De geheele troep marcheërde nu verder.

Op geen honderd passen afstands van de Steenpoort even vóór het punt waar een andere weg met dien van Zizow samenliep, zag Ephraïm iets gebeuren, waarbij hij zijn eigen oogen niet gelooven kon. Alle touwen van de gevangen misdadigers werden losgemaakt en weggegoorpen; en roovers en bevrijders renden tezamen juichend en joelend weg als de beste vrienden, hem toeroepend: „Dag Ephraïm! Heb je ook schik gehad? Ben je erg geschrokken? Blijf gezond!"

Versuft stond Ephraïm hem met opgeheven handen na te oogen. Eindelijk stootte hij eenige woorden uit, die heel wat anders betekenden dan den zegen van Abaham, Izak en Jakob!

HOE HANS LANGE ER OVER DACHT.

„Hertog Bogislas!" riep een heldere, scherpe stem toen de wilde jongen den zijweg voorbij hoidde.

Verrast stond Bogislas stil; hij kende die stem. Hij keek om en zag vlak bij het kruispunt van de wegen een boer en kar staan, met twee flinke paarden bespannen. In de kar lag op stroo een vet varken, maar voorop bij den dissel zat een magere boer, niet heel groot van stuk, van ongeveer vijftig jaar, met verveerd gelaat, waaruit een paar heldere, scherpeoogen vroolijk en beslist de wereld in keken. Hij was heel eenvoudig gekleed, maar het grove pak was goed en zindelijk.

„Hans Lange! Lieve Hans!" riep Bogislas vol vreugde en liep op de kar toe. „Wat ben ik blij dat we elkaar hier aantreffen!"

Met die woorden liet hij zijn kameraden in den steek en krom zonder veel complimenten op de kar om naast zijn vriend plaats te nemen.

De boer drukte hem krachtig en hartelijk de hand. „Ja," zei hij, „dat kon wel eens goed wezen, hertog Bogislas, dat wij elkaar hier ontmoeten. Onze jonge hertog moest zoo'n troep wilde jongens liever hun weg laten gaan!"

„o Hans!" riep Bogislas: „we hebben zoo'n kolossale grap gehad; — met den Jood Ephraïm! — het was om je dood te lachen! Wij zagen hem in de verte aankomen en toen maakten we afspraak om hem ge..."

„Ja," viel Hans hem in de rede; „ik heb er zoo iets van gezien en de rest kan ik me best voorstellen. Maar ik hoor het liever niet van a tot z." Hans Lange keek zijn jongen vriend ernstig in de oogen en schudde afkeurend het hoofd. „Je ziet er weer uit!... De kleeren zijn wel niet nieuw, maar ze konden toch fatsoenlijk

zitten! Maar om zóó langs 's Heeren straten te loopen en zulke spelletjes uit te halen, dat past toch niet voor onzen jongen hertog!"

„Och Hans!" riep Bogislas; „houd je me nu ook niet nog een boetpredikatie; ik hoor er genoeg van menschen, die niet van me houden."

Daar kwam de Jood met zijn karretje aansukkeljen; hij was natuurlijk een oude kennis van Hans Lange. Zoodra hij dien in 't oog kreeg, begon hij te jammeren: „o Wai! o Wai! Mijn lieve vriend Hans Lange! Jij bhent een eerlijke man! Jij bhent een fatsoenlijke man! Khan je daar sshaan blijve te zitten met een bandrekel als die daar naast je zit! Sla 'm met de zweep! Gooi 'm van de khar! As 'k hem bedankt heb voor z'n hulp en as ie toch zelf mee in dat complot zat! As ze de arme, ouwe Jood doodstuipen op z'n hals gehaald hebben! Straatschenders, roovers, dieven, moordenaars! Sla de zweep op 'm stuk; ik gheef je voor niets een nieuwe gratis! o Wai!"

„Bedaar een beetje, Ephraïm!" vermaande Hans hem op barschen toon. „De jongens hebben heel verkeerd gedaan, maar wees blij dat het geen ernst was."

„En zou 't geen ernst wezen als het een on gepaste grap was! Is een grap voor de jongens geen ernst voor den armen Jood? Sla 'm op z'n kop!"

„Neen, Ephraïm, daar komt niets van! Ik kan toch onzen jongen hertog niet te lijf gaan?"

„Onze hertog! Onze jhonge hertog! Wat zeg je nou?" schreeuwde Ephraïm en zwaalde heftig met de armen.

„Sla 'm niet! Hans, laat 'm los! Mag ik nooit meer geschäft maken, as 'k niet nog vandaag z'n moeder onze allergenadigste hertogin khom staan te vertellen wat hier vandaag gepasseerd is! Dat is een genadige vrouw, een rechtvaardige vrouw, een vrouw met een hart voor een arm mensch, een vrouw met..."

„Zwiëg, Jood!" riep Hans Lange, „of ik geef jou een pak ransel met de zweep! Als jij één woord kikt tegen onze

hertogin, dan verzeke ik je dat je voor de laatste maal zaken in Rugenwalde gedaan hebt. Dan zal je hier geen penning meer verdienen, maar zullen ze de honden op je loslaten zoodra ze je maar in de verte zien. Vertel mij eens hoe het komt dat de zwarte rok, die ik verleden jaar van je kocht, er nu al zoo rood als een vossenvel uitziet. Spreek op, bedrieger!"

„Nah, m'n allerbeste Hans Lange! Zit ik toch niet in het goed!"

„Zoo! maar ik zit er nu in! En je hoeft niet te denken dat je ooit weer een penning aan mij levert! Maar als je met je praatjes bij de hertogin aankomt, dan..." Hans schudde lustig de zweep heen en weer.

„Khan Ephraïm niet zwijgen als het graf?" riep de bangste koopman. „Khan de lieve jhonge hertog niet z'n vroolijkheid hebben? Khan Ephraïm niet een nieuwe zwarte rok uitruilen tegen een waar hij zelf mee bedrogen is? Khan de rok van mijn vriend Hans Lange niet op Sjabbes gedragen worden door mijn zoon Smoel? Gheef mijn de rok!"

„Die kan je krijgen zoodra je mij een betere brengt," antwoordde de boer. „En nu: je zwijgt, hoor je!"

„Allergenadigste jonge heer hertog!" zei de Jood op kruipenden toon tot Bogislas. „De Jood Ephraïm kan zwijgen, en wil zwijgen en zal zwijgen. Als soms de allergenadigste heer een nieuwen rok of een mooie barret mocht komen noodig te hebben, dan vraag de arme, ouwe Ephraïm om de begunstiging. Waarom zouden we geen zaken doen! Uw onderdanigste dienaar heeft de eer, heer hertog!..."

„Ga nu weg!" snauwde Hans. „Voor ons is jou gezelschap geen eer!"

Met dezen beleefden afscheidsgroet ging de arme Jood naar zijn kar en paard terug en zette zijn tocht voort. In dien tijd hadden ook zelfs de beste menschen de treurige overtuiging dat ze met een Jood mochten handelen naar goedvinden.

Hans Lange en Bogislas bleven bij elkaar zitten, en Hans reed nog niet verder, want hij had nog iets op het hart. „Hertog Bogislas,” zei hij ernstig, maar vriendelijk, „dat gaat zoo niet langer. Op deze wijs wordt onze jonge hertog een nietswaardige landlooper inplaats van eens een waardig vorst. Daar moet een eind aan komen.”

„Och Hans!” antwoordde Bogislas bedrukt; niemand kijkt naar mij om! Ik heb niets anders te doen.”

„Maar zou je anders *willen*?” vroeg Hans.

„Ja!” hernam Bogislas. En dat ja! kwam er zoo hartelijk en welgemeend uit, dat Hans het volkomen vertrouwde.

De boer zat een paar minuten zwijgend te denken en zei toen: „Dan zal er met Gods hulp ook wel een middel op te vinden zijn. Luister eens goed. Ik ben, zooals je weet, lijfeigene van de hertogin; ik ben nu weer op weg om dit varken naar het slot te brengen. Maar wat zou je er van zeggen, hertog Bogislas, indien je moeder mij eens als lijfeigene aan u afstond en je dan bij ons komt wonen? Ik heb er al zoo nu en dan eens met de boerin over gesproken, en die is het van harte met mij eens. Dan zullen wij voor je geheele opvoeding behoorlijk zorgdragen. — Ik denk haast dat je moeder er niet veel bezwaar tegen hebben zal.”

„o Hans! Lieve Hans!” riep Bogislas buiten zichzelf van vreugde. „Heb je dat voor mij over! Ik wil graag! graag!”

„Goed!” hernam Hans Lange, „maar dan moet je me één ding plechtig beloven. Zoodra je aan de regeering komt maak je mij vrijboer.”

„o Hans, ik zal je als een vader vereeren en gehoorzamen! En natuurlijk wil ik dat graag beloven! Maar zal mijn moeder het goedvinden? Je weet niet hoe hard ze voor me is. Heb je wel gehoord dat ze een paar maanden geleden...”

„Stil, Bogislas!” viel de boer hem in de rede. „Een kind mag nooit iets slechts van zijn ouders vertellen, vooral niet wanneer het geheel onnoodig is. Ik weet alles.... Maar ga nu naar huis. Ik kom straks en zal zoo mogelijk vandaag nog met je moeder er over spreken.”

maar niet eens de vrije beschikking over zijn eigen persoon had, kon toen zijn vorst en eigenaar aanbieden diens zoon op te voeden, terwijl tegenwoordig zelfs de aanzienlijkste vrije burger het niet in zijn hoofd zou halen de koningin te presenteren haar dochtertje in huis te nemen.

X.

HEINRICH VON MASSOW.

Een uurtje later was Hans Lange bij mevrouw de hertogin ten gehoor toegelaten. Maar het bleek dat Bogislas beter dan hij het karakter van zijn moeder kende. De genadige vrouwe hoorde met groote kalmte het verzoek van haar lijfeigene aan, om den jongen hertog verlof te geven om bij hem te komen wonen, en weigerde in korte woorden met even groote beslistheid. „Hans Lange, daar kan niets van komen. Ofschoon Bogislas zich gedraagt als een vreemde en mijn moederlijk gezag verwerpt, blijft hij op het slot.”

Zij wenkte met de hand en Hans Lange moest vertrekken. Vol spanning stond Bogislas hem op het slotplein te wachten.

„Dat is mis!” zei Hans toen hij bij zijn jongen vriend kwam; „uw moeder wil er niets van weten.”

„Heb ik het niet gezegd!” riep Bogislas bitter. Een wolk overtoog zijn voorhoofd; zijn geheele gelaat gaf ergeris en onwil te kennen. Zoo stond hij gedurende eenige minuten zwijgend; toen plotseling zei hij: „Weet je wat? Ik kom toch! Ik wil!”

„Neen, Bogislas!” antwoordde Hans. „Dat zullen we niet doen. We moeten nu geduldig wachten en God bidden om het hart van je moeder er toe te neigen; misschien gebeurt het dan later toch. Maar indien we het tegen den

Met dankbaar hart ging Bogislas zijns weegs. Ook Hans Lange reed verder.

Vóór wij nu zien of Hans zijn woord hield en hoe de zaken liepen, verlangen misschien sommigen mijner lezers te hooren hoe zoo iets mogelijk was. Hoe kon een lijfeigene in zijn hoofd halen om den zoon van den regeerenden hertog, zijn toekomstigen vorst, bij zich in huis te willen nemen? Een lijfeigene is toch eigenlijk niets anders dan een slaaf!

Ja en neen. We maken ons een heel verkeerd denkbeeld van lijfeigenschap en slavernij, wanneer we ons daarbij nooit iets anders dan slecht-gekleede, half-verhongerde, gedurig afgeranselde mannen en vrouwen, voorstellen.

Elitèzer was de lijfeigene van Abraham; — maar een zeer voornaam man en de vertrouwde vriend van zijn heer, die hem zelfs opdroeg voor Izak een vrouw te gaan zoeken.

Ziba was de lijfeigene van Jonathans zoon, prins Mefiboseth, maar een rijk grondbezitter, die zelf twintig knechten (lijfeigenen) had.

Zulk een lijfeigene van het hertogelijk geslacht was Hans Lange; een boer die zijn eigen boerderij bewoonde en bebouwde, zijn eigen lijfeigenen had, en er warmips inzat; maar die niet de vrije beschikking over zichzelf en de leden van zijn gezin had. Hij moest, behalve de gewone belastingen, schattingen opbrengen; hij kon tot de geringste en laagste heerdiensten geroepen worden; hij, zoomin als een der zijnen, mocht verhuizen, veel minder het land verlaten; hij kon zelfs ten geschenke gegeven worden aan een ander. De mogelijkheid bestond dat hij en de zijnen tot den bedelstaf, ja tot de laagste slavernij gebracht werden; maar van dergelijke behandeling van die klasse van lijfeigenen was bijna geen voorbeeld aan te wijzen.

Gedurende de Middeleeuwen was in sommige opzichten de afstand tusschen de hoogste en de lagere standen veel groter, maar in andere opzichten ook veel kleiner dan in onzen tijd. Een aanzienlijk lijfeigene, die wel rijk was,

bestisten wil van je moeder in deden zou het toch maar een korte vreugd zijn. Ze zou je binnen een halven dag met geweld laten terughalen, en dan zou je lot er maar des te erger om worden.”

Bogislas had doorzicht genoeg om te begrijpen dat Hans gelijk had. Hij zuchtte: „Maar wat dan? Zoo kan het niet langer! Ik raak er bij onder!”

Op dat oogenblik hoorden zij hoefslagen; de hofmeester, heer Heinrich Von Massow, kwam van een wandelrit thuis. Hij gaf zijn paard aan de zorg van een der knechts over, keerde zich onwillekeurig om en zag den hem bekende Hans Lange, dien hij graag lijdten mocht, bij zijn wagen staan. Hij ging naar hem toe om hem de hand te drukken en merkte toen meteen Bogislas op.

„Zoo Bogislas!” riep hij opgeruimd; „eindelijk ook weer eens hier! Hoe gaat het? Maar je ziet er alles-behalve opgewekt uit!”

Hans Lange vertelde hem daarop de heele geschiedenis, waarnaar de hofmeester aandachtig luisterde. „Dat zou nog zoo'n kwaad plan niet zijn,” zei hij eindelijk; „en ik geloof dat de hertogin verstandig zou doen als zij er op inging. Ik wil je zelfs wel beloven dat ik er aan doen zal wat ik kan. Zoodra de gelegenheid zich voordoet zal ik het de hertogin aanraden. Maar dat kan niet hals over kop geschieden. Wanneer ik er iets meer van weet zal ik het je dadelijk melden.”

Dankbaar drukte Bogislas hem de hand; hij was er van verzekerd dat de heer Von Massow zijn woord zou houden.

De gelegenheid daartoe deed zich vroeger en beter voor dan een van drieën had durven denken. Nog denzelfden namiddag onthoofde hertogin Sophia haar hofmeester om met hem de zaak te bespreken. Wel had zij kortaf Hans Lange zijn verzoek geweigerd, maar dat was niet omdat zij er niet mee ingenomen was, doch omdat zij gevoelde dat daardoor het praatje kon ontstaan dat zij zich nu geheel van haar eenig kind had ontslagen. En zoo iets was toch haar eer wel een weinig te na. Ook

begreep zij dat ze de ingezetenen des lands niet al te zeer tegen zich innemen moest, want ook voor de vorsten in de Middeleeuwen gold het spreekwoord: „De kruik gaat zoo lang te water tot zij barst!”

Zoodra de heer Von Massow bij haar verschenen was, deelde zij hem den geheelen inhoud van haar gesprek met Hans Lange mede en vroeg hoe hij daar wel over dacht. Von Massow, die haar reeds sedert verscheidene jaren goed kende, begreep zeer goed dat zij het verzoek van den boer veel liever wilde toestaan dan weigeren en eigenlijk van haar vertrouwden raadsman een goede reden wilde hooren om het in te willigen. De hofmeester, die veel van Bogislas hield en wel wist hoe goed de verandering voor hem zou zijn, deed natuurlijk zijn best om haar toestemming te verkrijgen.

„Genadige Vrouwe!” antwoordde hij haar, „het komt mij voor dat het verzoek van Hans Lange niet zoo maar moet geweigerd worden. De man is uw eigen lijfeigene; hij is maar niet de eerste de beste boer, doch vrij goed ontwikkeld, zeer verstandig, eerlijk als goud en zeer vermogend. De jonge hertog heeft groote behoefte aan leiding, die hem om allerlei gewichtige redenen door u niet voldoende kan gegeven worden. En daarom geloof ik dat door u werkelijk in het belang van uw zoon, zoowel als in het uwe, zou gehandeld worden als zij hem aan Hans Lange toevertrouwt. Bovendien wanneer het u om de een of andere reden wenschelijk voorkomt, kunt ge er elken dag met een enkel woord een eind aan maken.”

De hertogin liet zich overreden en gaf haar toestemming. Reeds den volgenden dag mocht Bogislas naar zijn nieuwe woonplaats vertrekken.

Hans Lange bewoonde een groote boerenhofstede in Lanzig, een dorpje op eenige uren afstands landwaarts in van Rugenwalde gelegen.

Met open armen werd Bogislas ontvangen. Het gezin bestond uit den boer en zijn vrouw, een flinke stevige, gezonde boerin van goed in de veertig, met twee zoons

en twee dochters. De oudste zoon, Jacob, was een jaar ouder dan Bogislas, een ferme jongen met open karakter. Reeds sedert lang waren allen begaan met het lot van den jongen hertog, waaromtrent vader, telkens als hij naar de stad geweest was, de treurigste berichten meebracht. Men had zich ook voorgenomen den armen troonopvolger te helpen op de een of andere wijze zoodra de gelegenheid daartoe zich mocht voordoen. Maar niemand wist hoe; — totdat nu zoo plotseling en onverwacht die wensch vervuld werd.

De jonge hertog wist zeer goed dat hij het vervullen van zijn vurige begeerte eigenlijk vooral aan den heer Von Massow te danken had, en beloofde dien helper in zijn hart onwankelbare vriendschap. Spoedig was hij in zijn nieuwe omgeving goed thuis en geheel en al op zijn gemak. De boerin zorgde voor hem als voor haar eigen kind. Hans gaf hem verstandige en vaderlijke leiding; met de kinderen was hij op goeden voet. Met Jakob sloot hij zelfs innige vriendschap. Het gezonde en afwisselende boerenleven beviel hem best, en het duurde niet lang of hij was voor zijn pleegvader een zeer gewaardeerde werkkracht. Op zijn humeur en karakter had de nieuwe levenswijze den gunstigsten invloed. Hij werd vroolijk en openhartig en groeide geheel in het gezin in.

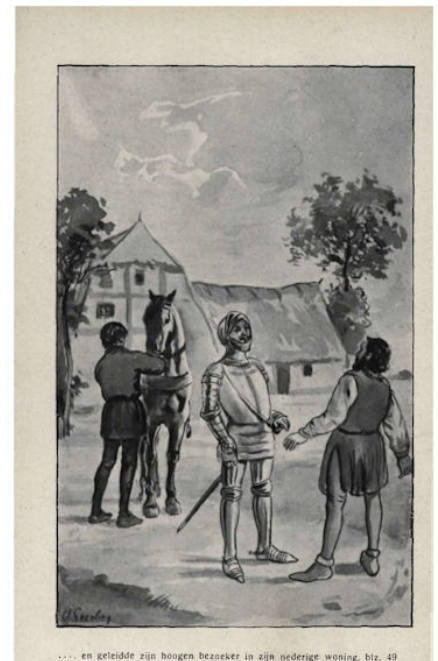
Toen hij vertrekken zou had de hofmeester hem bij zijne moeder aangediend om afscheid van haar te kunnen nemen, maar zij had geweigerd hem te ontvangen. Zonder zijn moeder vaarwel te zeggen was hij heengegaan. Geen van beiden gevoelden eenig leed daarover.

TEGEN WIL EN DANK.

Ruim twee jaren had Bogislas in het huis van Hans Lange als een van diens eigen kinderen doorgebracht. Hij was nu opgegroeid tot een buitengewoon krachtig en schoon-gebouwd jongeling. Geen zijner vrienden of bekenden van zijn leeftijd overtrof hem bij het balwerpen, hardloopen of dergelijke lichaamsoefeningen. In het worstelen kon geen hunner hem op den grond krijgen. Een rijkdom van lange blonde haren goltde hem tot over de schouders. Zijn oog was open en eerlijk, maar gebiedend; men zag hem aan, dat hij tot regeeren geboren was. In één woord: hij had meer het voorkomen van een krachtigen jongen man dan van een zeventienjarigen jongeling.

Een ding echter ontbrak hem: zijn verstandelijke ontwikkeling was zeer achterlijk. Hij was leergierig en kon gemakkelijk leeren, want hij bezat heldere hersens, een goed geheugen en veel gezond verstand. Maar in het nietige dorpje Lanzig, waar zelfs de pastoor — ongeveer de eenige die lezen kon — het niet eens ver in die kunst gebracht had, ontbrak elke gelegenheid om zijn geestesgaven te ontwikkelen. Bovendien kon de jonge hertog wie wist hoe spoedig, tot de regeering geroepen worden; in elk geval zou menschelijker wijze gesproken, vroeger of later de dag aanbreken, waarop hij zijn vader opvolgen moest. En zooals hij nu was, zou hij dan niets meer worden dan een jonge, eerlijke boer op den troon, die het grootste gevaar liep de speelbal van gestепен, gewetenlooze hovelingen te worden.

Hans Lange voelde, of liever vermoedde, ook wel dat er aan de opvoeding van zijn pleegzoon veel ontbrak, maar hij wist er geen raad op. En daarom troostte de

... en geleidde zijn hooien bezeker in zijn nederige woning, biz. 49

waarlijk-Godvreezende man zich met de gedachte: „Ook daarin zal God op zijn tijd voorzien.”

En Hans Lange had gelijk. De levensloop van Bogislas was totnogtoe zeer wonderlijk geweest; in groote geestelijke en lichamelijke gevaren had God hem krachtig beschermd en doorgeholpen. Aan hem kon veilig overgelaten worden hoe de toekomstige heerscher van het groote Pommeren verder moest gevormd worden. Zij, die er toe geroepen waren om dat te doen, verzuimden huy taak op de schandelijkste wijze, en Hans kon niet meer doen dan opletten, om geloovig en dankbaar den weg te volgen, dien God aanwees en verder aanwyzende zou.

Geheel onverwacht kwam die verdere aanwijzing en wel zoo duidelijk dat er geen twijfel en geen ontkomen aan was.

Op een snikheer zomerdagje in 1467, 's middags om 'n uur of twee, zag Hans, die dicht bij zijn woning buitenshuis aan het werk was, tot zijn groote verbazing een ruiter op een prachtig zwart paard aankomen. Hij hield vlak bij Hans de teugels in, sprong van het paard en zei vroolijk: „Hoe gaat het, Hans Lange?”

„Heer Von Massow!” riep Hans. „Heer Von Massow!” „Dezelfde!” antwoordde de ruiter. „Wel foei, wat is het warm!”

Hans riep een knecht om het paard te verzorgen en geleide zijn hoogen bezoeker in zijn nederige woning.

De boerin, die bijna nooit haar dorpje uitkwam en in 't geheel niet aan groote lui gewend was, stond zonder ophouden te buigen als een knipmes. Maar de heer Von Massow reikte haar vriendelijk de hand en zette haar met enkele woorden op haar gemak. Toen nam hij plaats bij de tafel op een bank, zette zijn helm af en sprak: „Goede vrouw, ik kom hier om over een belangrijke zaak te spreken; maar ik heb dorst voor twee, want het is een heele rit van Rugenwalde hierheen, en we hebben zoo'n warmen dag van dezen zomer nog niet gehad.”

Daar wist vrouw Lange wel raad op. Ze ging en

Een moeilijke jeugd

4

kwam binnen tien tellen terug met een groote kan vol melk, heerlijk vet en frisch.

„Dat smaakt!” zei Von Massow, nadat hij twee flinke nappen geleefd had. „En hoe gaat het nu met Bogislas? Waar is hij?”

„Bogislas maakt het best,” antwoordde Hans. „Hij is met mijn zoon Jakob bij het akkermaalshout.”

„Wat doen ze daar?” vroeg de gast.

„Ze hoeden de varkens!”

„Een mooi werk voor een toekomstige vorst!” lachte Von Massow. „Eerst varkens hoeden en dan menschen regeeren. Zoo kan hij het laatste door het eerste leeren.”

Hans vatte het schertsende woord ernstiger op dan het bedoeld was en zei een beetje geraakt: „Neem mij niet kwalijk, mijnheer, maar dat is zijn eigen keus. Ik heb den jongen hertog nog nooit eenig gering werk opgedragen.”

„Goed, goed!” bevredigde Von Massow hem. „Mijn beste vriend, ik heb niets kwaads bedoeld. Maar laat hem nu even dadelijk roepen, want ik moet hem over een belangrijke zaak spreken.”

De boerin verliet het huis en kwam een minuut of tien later met Bogislas terug.

„Alle heiligen!” riep Von Massow en sloeg met de vuist op den eikenhouten tafel, toen hij den schoonen, sterken jongeling zag. „Hertog Bogislas, wat ben je 'n kerel geworden! Niemand zou je herkennen! Ik kan wel zien dat het hier een goed kosthuis is!”

Bogislas gaf hem de hand en antwoordde: „Dat is waar, heer Von Massow! Hans Lange en zijn vrouw zijn als vader en moeder voor mij en ik zou nergens anders ter wereld willen wezen dan bij deze beste pleegouders. En wat brengt u nu hier?”

De hofmeester zweeg eenige oogenblikken en keek den jongeling verwonderd aan. Dat was geen kind meer! Hij sprak op bedaarden, afgemeten toon als een man, die zijn woorden weegt. In zijn geheele houding lag een zelfbe-

wustheid, die toonde dat hij ernstig begon te gevoelen wat zijn aanstaande roeping was.

„Hoor nu allen wat ik te zeggen heb!” begon de hofmeester, en wierp het echtpaar, dat zich bescheiden op den achtergrond teruggetrokken had, een veelbetekenenden blik toe. „Het gaat u allen in hooge mate aan... Hertog Bogislas! Uw vader is ziekelijk en zijn gezondheid gaat achteruit. Hij gelooft dat hij niet vele jaren meer leven zal. En daarom heeft hij het noodig geacht voor de belangen van zijn zoon te zorgen. Hij heeft een gezantschap gezonden aan zijn schoonvader, koning Casimir IV van Polen, en dien verzocht u bij zich aan het hof te nemen, om uw opvoeding overkomstig uw rang en roeping te voltooien. Koning Casimir heeft hem dat beloofd en aan zijne dochter, uwe moeder, een brief gezonden, waarin hij haar vraagt u tot hem te doen komen. Uw moeder heeft daarin bewilligd. En nu zendt zij mij om u te halen en naar Rugenwalde te brengen teneinde u, zoodra uw uitrusting gereed zal zijn, vandaar naar het hof te Warschau te geleiden.”

Indien de bliksem voor hun voeten ingeslagen was hadden Von Massows hoorders niet verschrikter kunnen kijken dan bij het vernemen van dit nieuws. Hans Lange stond daar met wijd-opgesperde oogen; zijn vrouw sloeg van verbazing de handen boven het hoofd samen, en Bogislas had een kleur als vuur. Geen hunner kon een woord zeggen. De stilte duurde beangstigend lang. Eindelijk brak de hofmeester die af door langzaam en met nadruk te zeggen: „Natuurlijk verwondert u dat bericht sterk. Maar er valt niets aan te veranderen. Gij, hertog Bogislas, wordt door mij naar het hof van uw grootvader, den koning van Polen, gebracht.”

Nu nam Bogislas het woord. „Nooit! In geen geval!” antwoordde hij. Waardig, afgemeten en langzaam kwam dat er uit, maar men kon aan de diepe groef in zijn voorhoofd en aan de trillende zijner stem bemerken, dat hij slechts met de grootste moeite zijn zelfbeheersching behield. „Ik

heb met mijn vader en moeder en met den koning van Polen niets te maken. Geen hunner heeft zich ooit iets om mij bekommerd. Ik zou reeds lang van gebrek vergaan zijn, of... op nog erger wijze om het leven gekomen zijn, indien deze brave menschen mij niet als kind aangenomen hadden. Heer Von Massow, ga maar naar Rugenwalde terug en zeg mijne moeder dat ik hier blijf en mijn pleegouders niet verlaat, dan wanneer het God behaagt mij als opvolger mijns vaders tot den troon te roepen.”

Nu was de beurt aan den hofmeester om niet dadelijk een antwoord te weten; hij voelde nog levendiger dan straks dat hij met geen kind te doen had. Hij wist eindelijk niets anders te zeggen dan: „Hertog Bogislas, het is de uitdrukkelijke wil van uw vader, en op u rust de verplichting uw vader te gehoorzamen. Indien hij niet ziek was zou hij zelf u tot zich genomen hebben.”

„Nooit! In geen geval!” herhaalde Bogislas met nadruk, keerde zich om en ging naar de deur.

Hans Lange hem achterna. Nog juist bijtijds kon die zijn arm grijpen. Daarop zei hij: „Blijf hier, Bogislas! God weet hoe zwaar het mij valt je te laten gaan! Maar voor je vorming is het noodig. Ik ben niet meer dan een eenvoudige boer en kan je met den besten wil niet geven wat noodig is, indien je eens als regeerend vorst een zegen voor je onderdanen zult zijn. Wij moeten dus je vader gehoorzamen.”

„Dat is een mannelijk en verstandig woord uit een trouw hart!” riep de hofmeester. „Bogislas! luister daar naar. Denk aan je roeping!”

Bogislas keerde zich half om, en nu barstte hij los: „Heer Von Massow! ik wil niet door u aan mijn roeping herinnerd worden! Gij spreekt uit naam van hen, die mij levenslang verwaarloosd hebben; die tegenover mij alle goddelijke en menschelijke wetten met den voet treden hebben; die mij als een hond weggejaagd hebben! Een hond! Een hond geeft men nog te eten. Mijn eigen moeder heeft beproefd mij vergif in te geven!... Mijn

vader liet mij jarenlang in haar handen!... Waar is mijn broeder Casimir?... Ga, en zeg mijn... mijn moeder... dat zij mij van zich gestooten heeft en dat ik nu hier blijf tot mijns vaders dood. Dan zal ik uit mijn afzondering tevoorschijn treden om al de rechten te nemen, die mij toekomen."

Hij rukte zich los uit de hand van Hans Lange en verdween met vuurrood gelaat, fonkelende oogen en lijdende borst als een wervelwind uit het vertrek.

Von Massow sprong op, ijde hem na... te laat! Bogislas was verdwenen. Zonder te weten waar hij liep, dwaalde hij langs akkers en door weiden, voortdurend herhalende: "In eeuwigheid ga ik niet vrijwillig er heen!"

Hans Lange en zijn vrouw waren in de venstermis gaan zitten; als wezenloos staarden zij voor zich uit. Von Massow liep radeloos eenige malen met groote stappen het vertrek op en neer. Toen bleef hij voor het echtpaar staan en zei: "Wat nu? Zoo'n hoogmoedige stijfkop heb ik van mijn leven nog niet gezien!"

"Neem mij niet kwalijk, heer!" zei de boer, "maar het overviel hem al te erg. Men kan een jong veulen niet zoo maar voor den wagen spannen! Het moet even gedresseerd worden voordat het rijden kan! Dit ding moet ook z'n tijd hebben. Laat het nu maar eens aan mij over; naar mijn raad luistert hij. Maar vandaag is er niets met hem te beginnen."

"Je hebt misschien gelijk, Hans," antwoordde de hofmeester nadenkend. "Eigenlijk kan niemand er Bogislas een verwijt van maken dat hij niets van zijn ouders weten wil. Maar dit is toch tot zijn bestwil."

"Wis en zeker, heer!" hernam Hans. "Maar hij moet nu even uitbulderen en tot zichzelf komen. Over een paar dagen kan ik hem om mijn vingers winden."

"Daar zullen we nog plezier van beleven," zei de hofmeester, zich gereedmakende om te vertrekken. "God zij het land genadig als hij eens regeert!"

"o Neen, heer!" riep de boerin nu met warmte. "Ge

Hans Lange wou Bogislas alles hooren, want van diens liefde en trouw was hij volkomen overtuigd. Hij wist ook zeer goed hoe smartelijk de scheiding voor zijn pleegouders zou zijn, en dat hun raad daarom welgemeend was, aangezien die tegen hun eigen verlangen evenzeer inging als tegen het zijne.

Eindelijk, acht dagen na het bezoek van den heer Von Massow, zei Bogislas: "Ik zal uw raad volgen; maar één ding moet gij mij beloven: wanneer ik het daar om de een of andere reden niet langer uit kan houden, dan mag ik hier op den ouden voet terugkomen, niet waar?"

"In dat geval," antwoordde Hans; "kom je hier terug en zullen we je weer met open armen als eigen kind ontvangen."

"Ik dank u," zei Bogislas bewogen; "maar nu heb ik nog een verzoek. Ik zal daar alleen zijn onder wildvreemden, die zeker mijn vaderland en misschien ook mijn persoon haten. Mag Jakob, als hij er toe bereid is, met mij gaan?"

Dat was een zeer zware eisch voor Jakobs ouders; maar toch gaven zij na eenige aarzeling toe. Jakob was dadelijk genegen met zijn vriend te gaan; ook was het vooruitzicht wel uitlokkend voor hem om eens iets heel anders van de wereld te leeren kennen, dan hetgeen hij tot nog toe er van gezien had.

Den volgenden dag ging Hans Lange den hofmeester vertellen hoe de zaken nu stonden. Deze bracht hem bij de hertogin, en het kostte weinig moeite van haar de noodige toestemming voor Jakob Lange te krijgen.

Den daarop volgenden dag was Bogislas in Rugenwalde terug. Zijne moeder zorgde nu voor een kostbare en overvloedige uitrusting. Ook kreeg hij een behoorlijk gevolg mee; hij moest als prins van den bloede aan het hof te Warschau verschijnen. Maar van eenige toenadering tusschen zijne moeder en hem was geen sprake.

Bogislas was levenslustig en fier genoeg om niet enkel de schaduwzijde van zijn nieuwen toestand te zien. Het was hem een groot genot, rijk gekleed, met groot gevolg,

weet niet hoe goed en edel hij is. God geve hem een lange regeering!"

"Nu, ik hoop het!" zei Von Massow lachend. "Hij zal zich in elk geval niet op z'n kop laten zitten zooals zijn zwakke vader! Nu, ik reken op u, Hans! En ik zal nu maar vertrekken en de hertogin gaan vertellen hoe de zaken staan. Dat is anders een boodschap, die ik ook liever een ander zag doen!"

Heinrich Von Massow nam afscheid en reed naar Rugenwalde terug. Onderweg had hij allen tijd om te overdenken hoe hij een en ander op de beste wijze aan zijn lastige meesters zou mededeelen!

Daar hadden Hans en zijn vrouw heel wat moeite mee, eer ze Bogislas zoover gekregen hadden, dat hij voor den wil van zijn vader boog! Gedurende een dag of vier, vijf kwamen zij niets hoegenaamd verder. Bogislas vroeg maar gedurig: "Waar bemoeien mijn ouders zich nu opeens mee? Zeventien jaren lang ben ik hun niet eens waard geweest dat zij mij fatsoenlijk kleedden; en nu wordt plotseling op die manier voor mijn opvoeding zorg gedragen!" Een andermaal was het: "Wat gaat mij de koning van Polen aan? Misschien is die grootvader evenals mijn moeder! Zal ik er wel eens veilig zijn? Wie weet welke strikken mij gespannen worden!"

Maar Hans Lange gaf den moed niet op. Hij bleef zijn pleegzoon wijzen op de rechten, die God aan ouders over hun kinderen gegeven heeft; op de verplichting der kinderen om hun ouders onderdanig te zijn, en op den zegen door God aan het eeren van vader en moeder verbonden. Van

op zijn jongen vurigen hengst door Rugenwalde te galoppeeren, gegroet en toegejuicht door al de burgers. De reis had ook allerlei aangename afwisseling voor hem, en in gezelschap van Jakob en heer Heinrich Von Massow vlogen de dagen om. Na een tocht van ongeveer vier weken, die niets buitengewoons opleverde, kwam het gezelschap behouden in Warschau aan.

Koning Casimir IV was een heldhaftig, geweldig man; nog in de volle kracht van het leven. Zijn haar begon te grijzen, maar de oogen schoten nog even vurige vonken als in zijn jeugd. Hij was strijdlustig, maar verstandig en rechtvaardig. De koningin daarentegen was een zeer schoone, maar onverdraaglijk-hoogmoedige, harde vrouw. Haar dochter Sophia had haar geaardheid geërfd. Behalve die dochter had het vorstelijk echtpaar nog twaalf kinderen, waarvan de prins Johan Albrecht, die troonopvolger, Alexander en Sigismund de voornaamste waren. Sigismund was slechts een paar jaar ouder dan Bogislas.

Koning Casimir ontving zijn kleinzoon zeer welwillend en vriendelijk, en zorgde voor hem op vaderlijke wijze. Zoodra Heinrich Von Massow met een goed deel van het gevolg de terugreis aanvaard had, gaf hij Bogislas in de nabijheid van zijn paleis een groot en prachtig huis ter bewoning, en liet het hem niet aan middelen ontbreken om daar op waarlijk vorstelijken voet te leven. De beste leerkrachten werden aangewezen om den achterlijken jongeling te onderwijzen in alle vakken, waarin hij zich behoorde te bekwaamen. Voorzover zijn grootvader betroof, had Bogislas dus alle reden van tevredenheid en dankbaarheid. Spoedig was dan ook zijn wantrouwen overwonnen; hij gevoelde zelfs voor den koning vrij sterke toegenegenheid. Het onderwijs was wel aan hem besteed, hij maakte groote vorderingen en won daardoor wederkeerig het hart van zijn grootvader.

Maar geheel anders was het met zijn grootmoeder en de drie ooms. Dezen hadden hem met tegenzin ontvangen. Zij zagen uit de hoogte neer op den plompen, boerschen

kleinzoon en neef, die zijn min-hoofsche manieren niet zoo spoedig afleeren kon en zich in gezelschap niet wist te gedragen naar den verlijnden smaak van den hoogen Poolschen adel. Dat hun vader zoo met dien ongelikten beer ingenomen was, zagen de drie prinszen met leede oogen; zij werden naijverig op hun neef. Deze kon bij hen niets goeds doen. Hun gedrag bleef niet verborgen voor de overige leden van het hofgezin. Velen daarvan ontzagen zich niet om Bogislas met minachting te behandelen. Dat werd hun echter spoedig en gevoelig afgeleerd, toen een der kamerheeren zich eens in tegenwoordigheid van den koning min gunstig over diens kleinzoon uittiet, met het gevolg dat hij op staanden voet ontslagen werd.

Daardoor werd evenwel de toestand van Bogislas niet beter. In het openbaar werd hij nu met den noodigen eerbied behandeld, maar in het geheim en achter zijn rug woekerden de afgunst, de nijd en de haat des te weliger voort. Hij kon niets doen of het werd ten kwade uitgelegd. Zijn ooms en ook zijn grootmoeder verzuimden geen gelegenheid en schuwden ook geen leugen en laster om hem bij den koning zwart te maken.

De eerlijkheid gebiedt te erkennen dat Bogislas zich ook niet altijd zeer voorzichtig gedroeg en wel eens aanleiding tot ontevredenheid gaf. Hij was hoogmoedig en eigenzinnig; zijn wantrouwen was zeer licht opgewekt. Inplaats van zich een weinig op den achtergrond te houden en niet op alle slakken zout te leggen, leefde hij met zijn ooms in openbare vijandschap. De koning, die in het begin geen klachten over hem hooren wou, zag eeflang zelf wel een en ander, dat hem minder beviel. De gestadige laster en kwaadsprekerij deden daar het hunne bij, en eer zes maanden verlopen waren, was de toegenegenheid van koning Casimir voor zijn kleinzoon merklijk bekoeld. Maar van den raad zijner vrouw om „den plompen Duitscher terug te zenden waar hij vandaan gekomen was,” wilde hij niets hooren. „Dat doe ik niet,”

menigte krijgslieden. In het midden was een groote, vierkante ruimte uitgespaard, geheel geeffend en met dik zand bestrooid. Daaromheen waren allerlei tijdelijke gebouwen opgeslagen: stallen voor de paarden, kleedkamers voor de deelnemers aan de wedstrijden, die gehouden zouden worden, verblijven voor hun dienaren en tribunes, die vele duizenden menschen konden bevatten. In het midden van een der rijen tribunes was de prachtig versierde tent, waar de koning met zijn gemalin en gevolg de feesten zou bijwonen, en waar de kamprechters zouden plaats nemen om de oefeningen te beoordeelen en te beslissen wie overwinnaars waren. Die gelukkigen mochten zich dan naar de koning begeven om geknield uit hare hand de prijzen en ere teekenen te ontvangen.

Die 6e Juni 1468 was de negende verjaardag van de inneming van Marienburg, welke elk jaar als een belangrijk nationaal feit met grooten luister herdacht werd. Marienburg ligt in Oost-Pommeren en is thans nog een van de mooiste kleine steden van Noord-Duitschland, die ongeveer 12000 inwoners telt. De stad werd in 1274 gesticht door de ridders van de Duitse Orde. Reeds in 1394 maakte de grootmeester Siegfried Von Feuchtwangen haar tot residentie, en begon het heerlijke kolossale slot te bouwen, dat thans nog geldt voor het edelste middel-eeuwsche, wereldlijke bouwwerk in Noord-Duitschland. In 1382 was het slot voltooid. Geen twintig jaren later begon het verval van de Duitse Orde. Verslapping der zeden door weelde en overdaad, inwendige verdeeldheid en ongelukkige oorlogen met Polen brachten haar ten val. De meeste van die oorlogen had zij moeten voeren met geëerd vreemd krijgsvolk; dat toen er geen geld meer voorhanden was om de soldij te betalen, oproer maakte en de eene vesting na de andere in bezit nam. Zoo viel ook in 1456 Marienburg als onderpand in handen van de woestelingen. Dezen verkochten de stad aan Polen, dat daardoor geheel Oost-Pommeren in zijn macht zou krijgen. Maar verkoopen en het verkochte leveren zijn twee. De

hield de koning vol; „hij is onze kleinzoon; ik heb beloofd hem op te voeden, en ik zal woord houden. Erik en Sophia hebben voor een goed deel de schuld dat hij niet anders is dan hij is.”

Bogislas' humeur werd er onder dat alles niet beter op. Had het aan zijn keus gestaan, dan was hij liever vandaan dan morgen naar Lanzig teruggekeerd. Gelukkig had hij in Jakob een verstandigen en trouwen vriend, die hem gedurig neerzette en moed en geduld insprak. Maar Jakob moest hem in zijn hart op veel punten gelijk geven; die had ook liever zoo gauw mogelijk Warschau voor goed den rug toegekeerd.

De dag, waarop zij naar Pommeren zouden teruggaan, was dichterbij dan zij zelf vermoedden.

XIII.

SPIEGELGEVECHT.

In en om Warschau was den 6en Juni 1468 alles vol leven en beweging. De geheele stad was smaakvol versierd. Van alle oorden in Polen waren duizenden en duizenden naar de hoofdstad gestroomd om feest te vieren. De stad was overvol en kon al de vreemdelingen niet herbergen. Rondom de muren der stad zag men een menigte houten barakken en tenten opgeslagen, waarin zij verblijf hielden, die in de stad geen onderkomen hadden kunnen vinden. Het wemelde tusschen de volksmenigte door van allerlei slag van volk, dat goede zaken hoopte te maken: marskramers, kunstmakers, kwakzalvers, waarzeggers en waarzegsters, bedelaars, zakkenrollers en dergelijke. Enkele minuten buiten de stad lag een groot stuk land, dat ingericht was voor toumooveld. Het was rondom afgezet en werd bewaakt door een

trouwe en dappere burgemeester Bartholomeus Blume, gesteund door de geheele bevolking, weigerde de overgave. Toen sloegen de Polen het beleg voor de stad. Drie jaren lang heeft de stad hardnekkig tegenstand geboden, maar den 6en Juni 1459 werd zij eindelijk ingenomen. Op de markt te Marienburg, dat thans tot Pruisen behoort, is in 1860 een standbeeld ter eere van den beroemden burgemeester opgericht.

Het is dus geen wonder dat de Polen van den 6den Juni een nationalen feestdag gemaakt hadden en dien met grooten luister vierden. Maar evenmin zal het iemand bevreemden dat Bogislas nu juist niet met onverdeeld genoegen aan de feestelijkheden deelnam. Wel had Marienburg niet tot het rijk van zijn vader behoord, maar de stad was toch een deel van zijn vaderland. Oost-Pommeren was in de oogen der Polen een stuk van Duitschland. Dat hadden zij onder de knie. En al de overigen Pommeranen zagen zij aan als verachte Duitschers, die er vroeger of later ook aan zouden moeten gelooven. Die toekomstige hertog Bogislas was voor hen niets meer dan een verwaande jongen, die later bij zou mogen zijn indien hij als leenman van Polen in 't bezit van zijn land bleef. Bogislas van zijn kant ging naar het feest met het vaste plan om eens te toonen dat een linke Pommeraan voor geen enkelen Pool bang was. Hij kende zijn krachten genoeg; hij zou deelnemen aan de wedstrijden en... wee den- genen, die tegen hem in 't krijt trad!

Met schitterend gevolg kwamen koning Casimir en zijn gemalin aanrijden; achter hen hun drie zonen en hun kleinzoon. Zoodra de hooge bezoekers plaatsgenomen hadden, gaf de koning een teeken; de trompetten deden fanfares hooren; het toumooi kon beginnen.

Eerst waren de tweegevechten van de ridders aan de orde. Naar al de ingewikkelde regelen van de kunst werd gestreden. Menige lans versplinterde op de schilden; menig paard struikelde en viel; menige zwaar-geharneaste werd zandruijter. Met donderend gejubel zagen de duizenden

61

toeschouwers den troonopvolger Johan Albrecht voor zijn moeder de knie buigen en uit haar hand den eersten prijs ontvangen.

Toen dat nummer van het programma geëindigd was, kwamen de wedspelen aan de orde: boogschieten, speerwerpen en worstelen door jongelingen van vijftien tot twintigjarige leeftijd en van adellijke afkomst. Daaraan zouden ook Sigismund en Bogislas deelnemen.

Thans was voor den laatste de gelegenheid gekomen om te toonen wat hij vermocht. Het besef van de betekenis van dezen dag sterkte zijn spieren en maakte zijn oog zeker. Hij handelde met de grootste zelfbeheersching en de uiterste krachtsinspanning. Zijn pijl trof het hart van de roos; het beste schot. Niemand kon hem den prijs ontzeggen. Hij had Sigismund overwonnen, die de beste van de Poolse schutters was.

Nu kwam het speerwerpen aan de orde. Op zekeren afstand was een los in elkaar getimmerde houten pop opgesteld, die een ridder van de Duitse Orde moest verbeelden. Wie dien midden in de borst trof, was overwinnaar. Reeds was de pop door verscheidene spieren getroffen, terwijl anderen er rakelings langs gegaan waren, toen de beurt aan Bogislas kwam. Zijn speer gonsde door de lucht... met ontzettend gekraak stortte de pop, niet alleen in de borst getroffen maar aan stukken geslagen, in duigen. Allen zagen de kracht van dien worp met verbazing, maar geen toejuiching werd gehoord. Laffe wan-gunst hield alle monden gestloten!

De uitspraak van de kamprechters gaf Bogislas vrijheid bij de koningin den eereprijs in ontvangst te gaan nemen. Hij ging naar zijn grootmoeder en boog voor haar de knie. Zonder een enkel woord en met blijkbaare tegenzin overhandigde zij haar kleinzoon den grooten zilveren beker, dien hij gewonnen had. Met eerbiedige, stilje buiging nam Bogislas dien aan en keerde er mee terug naar het worstelpark. Daar gaf hij zijn prijs aan een der herauten in bewaring, want het worstelen zou beginnen.

63

barste los. Uit duizenden kelen stegen allerlei verwen-schingen en uitroepen op: „Grijpt hem? Hij heeft den prins vermoord! Duitse hond! Slaat hem dood!”

Twee of drie herauten staken de hand naar hem uit. Maar Bogislas stond onwrikbaar met gebalde vuisten, schudde het hoofd dat zijn lange haren als leeuwenmanen rondzwerfden en riep met donderende stem: „Raakt mij niet aan! Ik heb den prins geen leed gedaan!”

Plotseling stond een helper bij hem. De trouwe Jakob Lange was over de schutting gesprongen, de kampplaats overgeijld en stond nu gereed om zijn vriend te verdedigen. Wie plan had Jakob aan te tasten moest ook goed weten wat hij deed. Zoo stonden zij rug aan rug: twee geduchte tegenstanders!

Geheel onverwacht nam de zaak een keer. Prins Sigismund sprong overeind, plaatste zich voor Bogislas, breidde de armen beschermend voor hem uit en riep: „Terug! Doet Bogislas niets! Ik ben gezond!”

De herauten weken achterwaarts; het rumoer bedaarde een weinig. Sigismund wendde zich om naar zijn neef en... ontgoochelde hem volkomen indien deze wellicht edelmoedige gevoelens bij zijn oom vermoed had. Sigismund wierp hem een blik toe, die duidelijker dan woorden zei: „Wacht je beurt maar! Dat zal je vergolden worden!”

Een heraut ontbood beide worstelaars bij den koning. De spelen werden niet voortgezet.

XIV.

IN ONGENADE.

De beide kampioenen traden gezamenlijk de vorstelijke tent binnen. De koningin sloot met veel beweging haar

62

Het geklutte Bogislas zijn verontwaardiging te onderdruken; maar hij zag aan verschillende kenteekenen om zich heen dat hij meer dan ooit op zijn hoede moest zijn. De Poolse edelknopen stonden in een groepje te fluisteren en blijkbaar afspraak te maken. Het duurde niet lang of 't kwam voor den dag wat men voorgenomen had. Vier humer zouden na elkaar Bogislas uitdagen en hem afmatten. Daarna eindelijk zou Sigismund met hem worstelen. Naar alle waarschijnlijkheid zou dan de prins overwinnaar zijn.

De zaak liep echter heel anders dan de heeren bepaald hadden. Zonder al te groote moeite kreeg Bogislas zijn vier aanvallers den een na den ander onder de knie. Hij wist dat hij genoeg kracht overgehouden had om de ontmoeting met zijn jongen oom te doorstaan. Trotsch en met verachtenden grimlach trad Sigismund op zijn neef af. Diens krachtige gestalte stond met uitgestrekte armen gereed om hem te ontvangen. Maar Sigismund hield zich niet aan de regelen van het spel. Inplaats van te trachten door worsteling zijn tegenpartij op den grond te leggen, strekte hij plotseling het rechterbeen uit met het voornemen om hem te doen struikelen. Bogislas kende die wijze van doen en zag het bijtijds. Met volle kracht trapte hij op den rechtervoet van den prins, die nu met een kreet van pijn zijn been terugtrok. Daarop grepen zij elkander aan. Bogislas nam den prins in ijzeren omhelzing; drukte hem aan zijn borst dat hij naar adem snakke, hief hem van de beenen en wierp hem daarna vrij onzacht languit op den grond. Toen boog hij zich over hem heen en drukte hem aan beide schouders stijf en roerloos omlaag.

De overwinning was niet twijfelachtig. Bogislas sprong op, maar Sigismund bleef bewegingloos liggen. Had hij door den hevigen schok voor enkele minuten het bewustzijn verloren?

De koningin stootte een luiden angstkreet uit. De koning sprong ontzet van zijn zetel op. Oorverdoovend tumult

64

zoon in de armen, liefkoosde hem en riep uit: „Allen heiligen dank, dat ze je bewaard hebben!”

Daarop keerde zij zich tot haar kleinzoon en overstelpde hem met verwijten: „Onbeschofte viegel! Hoe durfde je wagen mijn Sigismund naar het leven te staan? Brutale moordenaar!”

De koning toonde duidelijk misnoegen over die handelwijze van zijn gemalin. „Bedaar!” sprak hij ernstig: „Ik zal onderzoek instellen. Maar daartoe is het hier de plaats niet!”

„Nee!” kreet de koningin. „Onderzoek is overbodig! Hij is een brutale schurk! Reeds lang heeft hij tegen mijn kinderen iets kwaads in het schild gevoerd. Hij kan hier niet blijven! Hij moet onmiddellijk weg!”

Vol verontwaardiging over het hem aangedane onrecht, kon Bogislas zich nu niet meer inhouden. „Is het mijn schuld dat Sigismund verloor?” voer hij heftig uit. „Bij elke worsteling moet toch een van beiden onderliggen! Waarom heeft Sigismund mij uitgedaagd?”

„Zwijg!” riep de koning op strengen toon. Daarna stond hij op en verliet de tent met zijn gezin en gheele gevolg zonder Bogislas gelegenheid tot verantwoording te geven. Ook werd hem de behaalde prijs tegen alle recht en billijkheid in onthouden.

Met somberen blik stond Bogislas geheel alleen in de tent hen na te staren. Eenige oogenblikken later hoorde hij half gefluisterd zeggen: „Bogislas! Ga mee. Het is niet goed hier langer te blijven!”

Jakob Lange kwam zijn vriend halen; het werd meer dan tijd. Voor de tent groeide de vijandige menigte steeds aan; het leven van den jongen hertog liep blijkbaar groot gevaar.

De beide vrienden gingen weg en verdwenen spoedig onder de woelige menigte buiten het tournooiveld. Onbemerkt bereikten zij hun huis.

Met groote stappen ging Bogislas opgewonden zijn kamer op en neer.

„Wat 'n ontuig!" riep hij. „t Was toch een eerlijke zaak! Kan ik er wat aan doen dat Sigismund niet zoo sterk is als ik ben? Ik heb hem toch geen kwaad gedaan!"

„Nu," zei Jakob, „je hebt hem niet al te zacht aangepakt! Hij kraakte en piepte! Maar de zaak was eerlijk, dat is waar!"

„Dát kan hem geen kwaad!" hernam Bogislas. „Hij zet altijd zoo'n hooge borst. Voortdurend beleedigt en hooit hij mij. Hij zal nu voortaan wel een toontje lager zingen!"

„Daar verwacht ik niet heel veel van!" antwoordde Jakob. „Deze overwinning wordt je nooit vergeven! Wij zijn den langsten tijd hier geweest!"

„Gelukkig!" riep Bogislas. „Hoe eer we uit dit ver-wenschte gat weggomen, des te beter!"

„Ja," zei Jakob; „hoe eer hoe liever! Maar... waar is je beker voor het speerwerpen?"

„Dat is waar ook! Een van die herauten heeft hem nog in bewaring. Die mag er zich wat mij betreft vrolijk mee maken! Ik wil van dit gemeene volk geen geschenken of prijzen hebben! Waarom heeft mijn grootvader mij hier gehaald? Heb ik hem er om gevraagd? Als daar een eind aan komt dan heeft dit geval toch zijn goede zij!"

Den volgenden morgen werd Bogislas bij den koning ontboden. Deze ontving hem onder vier oogen. Hij was te veel krijgsman en te rechtvaardig om niet te weten dat Bogislas eigenlijk niets te verwijten viel; maar hij moest wel rekening houden met de gemoedsstemming van zijn vrouw en zijn zonen; en ook met den haat, dien het geheele volk tegen zijn kleinzoon koesterde. Hij gaf Bogislas te kennen dat diens omgang aan het hof en verblijf in Warschau onmogelijk geworden waren en beval hem binnen twee maal vier-en-twintig uren gereed te zijn om naar Pommeren terug te keeren. Bogislas hoorde met nauwe-lijks bedwongen bijdschap deze aanzegging. De samen-komst was spoedig geëindigd. Koel maar waardig namen grootvader en kleinzoon afscheid van elkander. Zijn overige familieleden zag Bogislas niet meer.

Een moeilijke jeugd

5

Twee dagen later vertrok hij met zijn gevolg; onder bedekking van een vrij aanzienlijke groep krijgslieden. Koning Casimir kende zijn vrouw en zonen en zijn roerige onderdanen genoeg om te weten dat voor de veiligheid van zijn kleinzoon meer dan gewone maatregelen moesten genomen worden. De bevelhebber van de Poolische krijgslieden zou met Bogislas over de grenzen gaan om aan hertogin Sophia een brief te overhandigen, waarin het gebeurde met schelle kleuren geschilderd was.

Behouden kwam Bogislas in Rugenwalde aan. De ontmoeting met zijne moeder was ver van aangenaam. Natuurlijk koos de hertogin zoo fel mogelijk partij tegen hem. Het eind was dat zij hem in het geheel niet meer zien wou en hem het verblijf op het slot voor goed ontzegde.

De achttienjarige hertog was daar niet rouwig om. Goedsmoeds vertrok hij dadelijk naar Lanzig waar hij met onverminderde liefde ontvangen werd.

Ongeveer elf maanden had hij in Warschau gewoond. Hij had het er ver van aangenaam gehad, maar toch was zijn verblijf aldaar van groot nut voor hem geweest. Hij had heel wat geleerd, dat hem broodnoodig zou zijn wanneer hij aan de regeering kwam. Bovendien had hij veel menschenkennis opgedaan. En van groot belang was het ook dat hij den erfvijand van zijn vaderland nu van dichtbij had leeren kennen.

Twee jaren verliepen, die hij kalm en gelukkig in het gezin van zijn pleegouders doorbracht, zonder dat er iets bijzonders gebeurde. Hij was even twintig jaren oud toen daarin opnieuw verandering kwam.

BURGEMEESTER EN BOER.

Het was midden in de lente van 1470. Naar gewoonte om de paar maanden kwam Hans Lange weer in Rugenwalde om zijn zaken te doen. Hij stalde in de stadsherberg op de markt en zat al spoedig onder een glas schuimend bier een praatje te houden met zijn vriend den herbergier Coenraad.

„Wat nieuws, Hans?"

„Hoe zou ik in Lanzig aan wat nieuws komen, Coenraad, dat jij hier nog niet wist!"

„Heb je er dan niets van gehoord?"

„Waarvan?" vroeg Hans.

De deur ging open en onze oude bekende, de schoenmaker Berend, kwam binnen.

„Goeden middag samen! Zoo, Hans, kom jij er ook al op af? Wat zeggen ze er bij jullie wel van?"

„Goeden middag, Berend! Ik weet niet waar je 't over hebt. Coenraad praat ook zoo in raadsele."

„Wel," zei Coenraad toen eindelijk; „sedert een paar dagen wordt hier overal rondgemoempeld dat hertog Erik dood is. En ik dacht! als dat zoo is, dan zal jij het toch wel weten!"

„Nu, ik woon toch allesbehalve aan den grooten weg! Er gaan weken en weken voorbij zonder dat ik een vreemd gezicht te zien krijg."

„Jawel, maar z'n zoon is immers nog altijd bij je, en die zou er toch het recht op hebben om er het eerst van allen van te weten."

„Het recht!" herhaalde Hans. „Ja!..."

„Jawel," zei Berend; „ik begrijp je. Jij kunt ook niet alles zeggen zonder woorden, hè? Maar hier denken wij er het onze van."

Hans bleef niet lang zitten, maar zei dat hij nog een paar boodschappen doen moest. Hij stapte echter regelrecht naar het slot en vroeg daar aan sommigen van zijn kennissen wat zij er van wisten. Maar die wisten geen van allen iets; de een trok zijn schouders op; de andere zei dat alle menschen sterfelijk waren, hetgeen voor Hans geen nieuws was; en de derde dat er op het slot nooit tijding van den hertog kwam.

Dat hielp hem dus niet veel; en daarom trok hij de stoute schoenen aan en maakte dat hij den heer Von Massow te spreken kreeg.

„Hans!" zei deze, „je weet wel dat wij hier heelemaal niet met den hertog in verbinding staan. Een poos geleden heb ik wel gehoord dat er in Wolgast een besmettelijke ziekte heerscht en dat daar nog al menschen aan sterven; en zoo kan het praatje heel goed in de wereld gekomen zijn."

„Maar," vroeg Hans, „hebt u het dan niet onderzocht?"

„Ik?" hernam de holmeester. „Maar het gaat mij toch niet aan!"

„Het gaat de hertogin toch zeer zeker aan!" riep Hans, die te eerlijk en te eenvoudig was om zulke hoofdsche manieren te begrijpen.

„Ja! Zoo!" meende de heer Von Massow, de schouders ophalend; „als de hertogin naar de gegrontheid van alle loopende geruchten wou laten onderzoeken, dan had ze wel dagwerk! Bovendien heeft de hertogin verboden ooit in haar bijzijn den naam van haar man te noemen."

Daar schoot Hans ook niet mee op en daarom maakte hij maar spoedig een einde aan het gesprek. Toch dacht hij: „Ik verwed er mijn mooiste koe om, dat hij er meer van weet dan hij tegen mij zeggen wil. Ik moet er toch achter zien te komen...! Maar hoe? Weet je wat: ik ga naar burgemeester Eggebrecht; die is zoo'n weerhaan niet!"

Zoo gezegd, zoo gedaan! Een half uurtje later werd Hans bij den burgemeester aangeendiend en mocht bij hem in de werkkamer komen.

„Goeden middag, heer burgemeester!”
 „Goeden middag, mijn vriend Hans Lange!” antwoordde de burgemeester, een statige, krachtige grijsaard van ruim zeventig jaar, met vriendelijke, heldere, verstandige oogen.
 „Daar doe je wel aan. Hoe gaat het?”
 „Mij heel goed en hoe vaart de burgemeester?”
 „Best, Hans! En wat heb je op 't hart?”
 „Heer burgemeester; er gaat een praatje dat hertog Erik dood is, en nu dacht ik zoo: als dat waar is dan zal de burgemeester van Rugenwalde het wel weten.”
 „En als ik het eens wist, Hans, wat dan nog? ... De zoon van den hertog woont zeker nog altijd bij je?” Hij keek den boer scherp en uitverschend aan.
 „Jawel, heer burgemeester.”
 „Wat gaat het je dan aan, Hans, of hertog Erik dood is?”
 „Mij gaat het niets aan; maar zijn zoon wel! Die is toch zijn opvolger!”
 „Zoo! Zou je dat denken? En als nu eens de hertogin meende en besloot dat zij hem zal opvolgen als hij sterft?”
 „Dan zou dat een onrecht zijn,” antwoordde Hans met groote beslistheid, „dat het volk in geen geval dulden mocht.”
 „En wou jij dan dat kromme recht maken?” vroeg heer Eggebrecht glimlachend.
 „Ik?” riep Hans. „Ik! heer burgemeester? Hoe zou een eenvoudige boer dat kunnen doen? Maar ik wil maar zeggen, dan moet er voor gezorgd worden dat het gebeurt. En wat mij betreft; kijk, ik zou er mijn kop voor wagen om onzen jongen hertog zijn rechten te bezorgen!”
 „Hoor eens, Hans Lange!” zei nu de burgemeester ernstig; „als er één verstandige, eerlijke kereel in 't land is, dan ben jij het! En met jou kan ik over zaken van belang praten. Ja, het is waar; gisteren vóór veertien dagen is hertog Erik overleden. Ik heb hier een brief uit Wolgast, die het buiten allen twijfel stelt. Het wordt geheim gehouden en hertogin Sophia heeft niet het minste plan om

En niemand kon er uit krijgen waar hij geweest was en wat hij toch uitgevoerd had. Hij antwoordde op alle vragen niets anders dan: Dat zou je wel eens willen weten!” of: „Als de maan vol is schijnt ze overal!”
 Zoo ging het een week of vier, vijf voort. Maar toen op een mooien dag spande Hans zijn beide bruintjes voor den wagen en reed ouder gewoonte naar Rugenwalde, nadat hij gezegd had waar hij heenging. In Rugenwalde had hij slechts één bezoek af te leggen. Een heele poos bleef hij bij burgemeester Eggebrecht, en toen hij vertrekken zou werden er uit diens huis een paar goed-voorziene pakken in den wagen gelegd. Daarmee reed Hans naar huis.
 Zoodra hij terug was bracht hij zelf die pakken in de mooiste kamer van zijn huis en legde den inhoud op de tafel neer. Toen riep hij zijn vrouw. Die kwam en sloeg de handen in elkaar van verbazing.
 „Maar, beste Hans! Wat mankeert je nu!” riep ze. „Hoe kom je op dat denkbeeld en waar haal je dat goed vandaan? Moet onze Bogislas zulke mooie kleeren dragen? Dat komt hier toch in 't geheel niet tepas! Enkel zijde en fluweel! En wat 'n kostbare kanten lubben! En dan zoo'n groot glinsterend zwaard! Wat moet hij daarmee in dit boerendorp doen? Je maakt den jongen gek van hoogmoed!”
 „Dat zul je allemaal straks wel zien, vrouwtje!” lachte Hans. „Ik weet heel best wat ik doe.” Ga nu mee en houd als een knap vrouwtje je mond! We gaan nu Bogislas en onze kinderen halen. Laat ze maar even roepen om in de keuken te komen. Maar nog eens: niets zeggen, hoor!”
 „Ik zal m'n best doen om te zwijgen,” zei moeder de vrouw; „maar dan moet je mijn geduld niet al te lang op de proef stellen!”
 Toen liep ze vlug heen en liet haar kinderen en haar pleegzoon roepen om allen dadelijk even in de keuken te komen.

Bogislas op den troon toe te laten. Niemand is daarmee tevreden, maar wij kunnen geen burgeroorlog maken. De regering komt Bogislas toe zoo zeker als tweemaal twee vier is. Wij weten niet zeker hoe de adellijke geslachten in het land over de zaak denken. Van hen hangt het voornamelijk af wie hertog Erik zal opvolgen, zijn zoon of zijn vrouw. En nu ben jij de rechte man om dat in orde te maken. Jij bent er het best voor geschikt, en jij hebt er het meeste recht op om je pleegzoon te helpen.”
 „Ik?” riep de boer verschrikt uit. „Heer burgemeester Hoe kan ik nu te weten komen hoe de ridders en edelen er over denken?”
 „Blijf bedaard, Hans!” zei heer Eggebrecht; „houd je kalm en kom eens wat dicht bij me zitten.... Zoo, luister nu eens goed!”
 Langer dan een uur bleven burgemeester en boer in ernstig vertrouwelijk gesprek zitten. Die beide mannen verstonden elkander en konden op elkaar rekenen. Eindelijk nam Hans afscheid. De burgemeester drukte hem krachtig de hand. „Nu weet je wat je doen moet, mijn beste vriend,” zei hij. „Wij zwijgen beiden als het graf; ik zal hier voortgaan met de noodige maatregelen te nemen, en zoo nu en dan, zeg om de acht dagen, kom je bij me. Alles hangt nu van jou af!”
 „God zal ons helpen, heer burgemeester,” antwoordde Hans, „en doen gelukken.”
 Hans ging vol goeden moed zijns weegs, en de burgemeester keek hem na met een hart, dat wel honderd pond lichter geworden was.
 Reeds den dag daaraan begon Hans zoo vreemd te doen, dat zijn vrouw en overige huisgenooten heelemaal niet meer wisten wat zij aan hem hadden. Goed dat hij zoo lang reeds en zoo gelukkig getrouwd was, zoodat zijn vrouw volkomen vertrouwen in hem stelde! Inplaats van zooals vroeger altijd aan en bij het werk te wezen, ging hij nu elken dag vroeg reeds te paard weg en kwam gewoonlijk 's avonds laat, ook wel pas in den nacht, thuis.

XVI.
 HERTOG BOGISLAS.

Zoodra de vijf geroepenen de keuken binnengetroden waren, ging Hans Lange voor Bogislas staan, en sprak langzaam en plechtig: „Hertog Bogislas! Uw tijd is gekomen. Ongeveer zes weken geleden is uw vader te Wolgast gestorven. Gij zijt erfgenaam van zijn troon. Het past niet dat gij langer hier in afzondering en vernedering leeft. Ga naar den adel van het land en laat u door hem en door de Stenden huldigen als regeerend vorst.”
 De indruk, door deze woorden veroorzaakt, was overweldigend. De goede vrouw Lange trad eenige passen achteruit en slaakte een kreet van verrassing, daarop barstte zij in tranen los. Zij wist dat dit oogenblik eens komen moest; maar nu het er was... dát was toch nog wat anders! De kinderen weken verschrikt naar links en rechts en staarden schuw hun huisgenoot — nu hun gebieder — aan. Zelfs zijn beproefde vriend Jakob nam onwillekeurig een eerbiedige houding aan. En Bogislas? Die stond eerst roerloos, als had hij geen woord begrepen van hetgeen tot hem gezegd was. Daarop richtte hij zijn hooge gestalte krachtig en fier op; hij zag er vorstelijk uit. Zoo iets moet Saul overkomen zijn op het oogenblik, waarvan we lezen: „Toen hij zijn schouder keerde om van Samuel te gaan, veranderde God hem het hart in een ander.” Groote fierheid en vroolijke moed doorstroomden en bezielde hem. Zijn banden waren losgemaakt; het verledene lag afgesloten achter hem, een nieuwe en rijke toekomst opende zich. Hij was in die paar minuten van jongeling man geworden. Doch spoedig hervatte hij zich, zijn gelaatstrekken ontspannen; met uitgebreide armen liep hij op zijn trouwen pleegvader toe, en omhelsde hem. „Dierbare man!” riep hij en kustte hem

73

op beide wangen. „Gij zijt mijn vader geweest en gij blijft mijn vader!” Daarop nam hij vrouw Lange bij de hand, kuste haar hartelijk en ging voort: „Mijn leven lang zal ik u beiden danken voor alles wat gij voor mij geweest zijn en gedaan hebt. God verboede dat ik het ooit vergeten zou! Hij loone het u tot in eeuwigheid!”

Zich daarop tot de kinderen wendende, drukte hij hen een voor een hartelijk de hand en zei: „Waarom staat gij zoo ver van mij af? Gij zijt en blijft mijn geliefde en trotse broeders en zusters!”

Hans Lange droogde zich een paar tranen uit de oogen en ging voort: „Hertog Bogislas! Gij moet nu dadelijk op reis! Ik heb zoodra er zekerheid was van den dood uws vaders, al de edellieden in den omtrek bezocht en allen zijn bereid u als heer te erkennen. Zij zullen u helpen om in het bezit te komen van de rechten, die uw moeder u nog onthoudt. Ga nu en toon u een man!”

Toen nam hij hem mede naar de mooie kamer en hield hem de vorstelijke kleederen aantrekken, die hij voor hem meegebracht had. Zelf gordde hij hem het zwaard aan de heup. Daarop liet Hans twee paarden voorkomen en onmiddellijk galopperden de beide mannen naar de naastbijgelegen burch.

Bogislas hart was te vol om veel te kunnen spreken, maar des te meer luisterde hij naar menig verstandig woord van raad, dat Hans onderweg tot hem richtte. Toen zij een half uur gereden hadden, zeide Bogislas: „Vader Lange! Nu kan ik mijn gegeven woord aan u houden en dat moet mijn eerste regeeringsdaad zijn. Gij en al uw nakomelingen zijt van dit oogenblik af vrij. Ik ontsla u van alle heeren-diensten, schattingen en belastingen, gij zijt vrijboer. Maar ik bid u bij mij aan het hof te komen. Ik moet u voortdurend kunnen vereeren als een vader.”

„Neen, hertog Bogislas!” antwoordde Hans ernstig. „Dat laatste niet! Een boer is een boer en geen hoveling. Elke plant heeft haar eigen grond, waar ze niet buiten kan. Er zou van mij niets terecht komen en ik zou u

75

zaad door rector Hildebrandt en Hans Lange in Bogislas' hart gestrooid, was ontkiemd en droeg vrucht. Hij liet zijne moeder volkomen ongemoeid. Zelf ging hij er in 1483 toe over om haar Stolp als verblijfplaats te schenken, met al de inkomsten van de landerijen dier stad, zoodat zij daar als vorstin-weduwe goed leven kon. Ook op geen der anderen, die hem het leven verbitterd hadden, heeft hij zich gewroken; geen haar op hun hoofd werd gekrenkt.

Zoo gedroeg hij zich tegenover zijn tegenstanders; men kan dus begrijpen op welken voet hij omging met de vrienden uit zijn jeugd. Zeer dikwijls bezocht hij zijn pleegouders in Lanzig; wanneer hij te Rugenwalde ver-toefde, moesten zij zijn gasten zijn. Met Jakob bleef hij innig bevriend. Heinz, de hofnar die eens zijn leven gered had en door zijn moeder onverzorgd was achtergelaten, bleef op het slot te Rugenwalde wonen, doch niet als nar maar als geacht vriend van den vorst.

Bij zijn onderdanen was hij algemeen bemind. De gevolgen der verwaarloozing in zijn jeugd verdwenen nooit geheel. Bogislas bleef ingetrokken en zeer eigenzinnig; ook waren er sommige boersche gewoonten, die hij niet kon afleggen. Maar toch is zijn regering zeer voorspoedig geweest en heeft hij Pommeren tot grooten bloei gebracht. Drie en vijftig jaren heeft hij geregeerd. Den 23en September 1523 is hij op drie en zeventig-jarigen leeftijd gestorven. Zijn nakomelingen hebben tot in het vierde geslacht den troon van Pommeren bekleed, als Bogislas XI, XII, XIII en XIV. In 1637 is het geslacht door den dood van laatstgenoemde uitgestorven.

In het bijna vergeten dorpje Lanzig wijst men nog de boerenhofstede aan, waar de edele Hans Lange gewoond en Bogislas zulk een groot deel van zijn jeugd doorgebracht heeft. Daar is in den gevel een gedenkplaat aangebracht, waarop de volgende herinnering te lezen staat:

74

spoedig in den weg loopen, wanneer ik naar uw hof overgeplant werd. Ik ben liever in Lanzig geëerd, dan aan uw hof geduld, benijd en uitgelachen. Maar vergeet nooit dat ge uw jeugd onder de boeren hebt doorgebracht, en wees hun een rechtvaardig en genadig heer!”

„Dat beloof ik u, trouwe vader Hans!” riep Bogislas bevreesd uit. „Maar indien gij dan niet wilt; laat dan tenminste Jakob met mij mogen gaan en bij mij blijven.”

„Ook dat niet!” hernam Hans. „Jakob is boer en blijft boer. Daar is hij niets minder om en hij kan als boer evengoed uw vriend voor God en de menschen blijven. Gij moet echter een nieuw leven beginnen en uzelf daartoe ook geen belemmeringen op den hals halen.”

Na korten tijd bereikten zij het slot, dat het doel hunner reis was. Zoodra Hans zijn pleegzoon met den daar wonenden edelman in aanraking gebracht had, vertrok hij welgemoed naar huis. Zijn taak was vervuld.

Burgemeester Eggebrecht en Hans Lange hadden den weg voor Bogislas op uitnemende wijze bereid. Alom werd de laatste goed en met vreugde ontvangen. Binnen weinige dagen had hij een stoet van driehonderd edelen rondom zich verzameld. Die brachten natuurlijk zoo noodig een vrij aanzienlijke krijgsmacht op de been. Maar het was niet noodig. Over den dood van hertog Erik rouwde niemand; de tirannie van de hertogin was algemeen gehaat; zonder noemenswaard verzet werd de jonge hertog door allen erkend. Bogislas begaf zich met zijn drie honderd edelen naar Wolgast en liet zich daar door de Stenden huldigen. Toen trok hij terug naar Rugenwalde.

Zijne moeder wachtte echter zijn komst niet af. Zij pakte al haar kostbaarheden bijeen en vluchtte naar Stolp, een stadje oostelijk van Rugenwalde gelegen. Toen Bogislas het slot in Rugenwalde betrok, achtte zij zich ook in Stolp niet veilig, maar week naar Dantzig, waardoor zij nog veel dichterbij de Poolse grens kwam.

Zij maakte zich evenwel onnoodig ongerust. Salomo zegt: „De godlooze vliedt waar geen vervolger is.” Het goede

76

„Hans Lange in diesem Hof
Hat vormals aufgenommen
Den Herzog Bogislas,
Der sonst war umgekomen.
Und ihn mit Speis und Trank
Versorget bis nur Zeit,
Da er gelanget ist
Zur Kron' und Herrlichkeit.”

Dat is:

„Hans Lange heeft in dit huis
Als pleegkind aangenomen
Den hertog Bogislas,
Die haast was omgekomen.
En hem met spijs en drank
Verzorgd tot op den tijd
Dat hij kwam in 't bezit
Van kroon en heerlijkheid.”

INHOUD.

Hoofdst.	Bladz.
I. Een lief ouderpaar	5
II. Een straatgevecht	10
III. Moeder en zoon	14
IV. Een moedig man	18
V. Arme Casimir!	22
VI. De nar en de hond	25
VII. Op den Jankenberg	30
VIII. Een Jood gevangen!	35
IX. Hoe Hans Lange er over dacht	39
X. Heinrich Von Massow	44
XI. Tegen wil en dank	48
XII. Aan het Poolsche hof	54
XIII. Spiegelgevecht	58
XIV. In ongenade	63
XV. Burgemeester en boer	67
XVI. Hertog Bogislas	75